

ในส่วนมุมมองภายนอก ผู้เล่าเรื่องยังสามารถบรรยายเหตุการณ์ที่จะตามมาภายหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนั้น ให้ผู้อ่านได้รับรู้ เป็นการกระตุ้นความสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตามอ่านจนจบเรื่อง ดังในบทที่ 3 “อุศเรน’ จากบึงลัด” ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงเพชรว่าสนใจปลากัดอุศเรนเพียงอย่างเดียวจนลืมหย่องคู่เพื่อนคนสนิท ไป ดังนี้

เพชร พา “อุศเรน” ไปต่อสู้กับปลาของเพื่อนๆ กลุ่มแล้วกลุ่มเล่า และไม่เคยพ่ายแพ้จนดูเหมือนว่ามันเกิดมาเพื่อจะชนะอย่างเดียว คำว่า “อุศเรนของไอ้เพชร” สำหรับเด็กวัยเดียวกัน ทำให้เพชรเดินบิ่คอยู่ในบ้าน ไร่จนลืมแม้แต่เพื่อนที่คุ้นหน้าอย่างหย่องคู่...

ตอนนี้เพชรยังไม่นึกหรือกว่า วันหนึ่งเขาจะต้องให้หย่องคู่มาช่วยเหลือ ขณะที่ตนเองกำลังร่ำรานใจ! (47)

นอกจากนี้ในบทที่ 10 “ครูจวง” หลังบทสนทนาของเฒ่าเพิ่มกับครูจวง ผู้เล่าได้บอกล่วงหน้าว่าการเล่นหนังของครูจวงต้องชูดิเร็วกว่าที่กะไว้

“มาเล่นก็คืนละคราวนี้ ครูจวง” เฒ่าเพิ่มถาม
 “กะว่าซักสามคืน แล้วค่อยขึ้นไปบ้านเหนือ” ครูจวงตอบด้วยกุ่มเสียงเหนือ
 หนักเหมือนกับเสียงพากย์หนังตะลุง
 “ข้ามีข่าวล่าสุคของบ้าน ไร่จะมาบอก...” ครูจวงเอ่ยขึ้นอีก... “เอาไว้รู้กัน
 หน้าจอหนังคืนนี้ก็แล้วกัน ผู้ใหญ่”
 “อะไรเค็ดคของแกอีกล่ะ ช่างสอดรู้มาจิงนะแกนี่” เฒ่าเพิ่มหัวเราะ...
 แต่ครูจวงนิ่งขริบ
ข่าวเค็ดคของครูจวง ทำให้ครูจวงเล่นหนังอยู่ในบ้าน ไร่แค่คืนเดียวเท่านั้น!
 (138 – 139) (เน้นโดยผู้วิจัย)

ในบทที่ 3 เรื่อง “ ‘อุศเรน’ จากบึงลัด ” ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงปริศนาไว้เกี่ยวกับเพชรและหย่องคู่ ตอนที่ถ่ายทอดผู้อ่านจะได้ทราบว่า ต่อมาหย่องคู่คือ เพื่อนที่ปลอบใจเพชรด้วยการอิงเจ้าจิ้งจกในบ้านและพูดให้เพชรคลายเศร้าใจ เมื่อเพชรต้องสูญเสียอุศเรนไปเพราะถูก

จึงจกกิน ส่วนในบท“ครูจวง” ผู้เล่าเรื่องกล่าวไว้เป็นปริศนาถึงข่าวดึกที่ทำให้ครูจวงเล่นหนังตะลุงอยู่แค่คืนเดียวทั้งที่บอกกับผู้ใหญ่เพิ่มไว้ว่าจะเล่นสักสามคืน มาถึงตอนท้ายบทผู้อ่านจึงได้ทราบว่า “ข่าวดึกของครูจวง” ก็คือ ชาวบ้านไร่ต้องเตรียมอพยพออกจากหมู่บ้านตามคำสั่งของทางราชการ วันต่อมาครูจวงถอนจอหนังตะลุงเพราะ “หมดแรงจะเล่นต่อ” แต่เขาก็ยังเดินทางไปพบผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมกับผู้ใหญ่เพิ่มเพื่อถามให้แน่ใจว่าจะต้องอพยพโยกย้ายออกไปตั้งแต่เมื่อใด ผู้เล่าใช้วิธีแสดงมุมมองภายนอก โดยไม่ได้บรรยายมุมมองภายในที่เป็นความรู้สึกของครูจวง แต่ก็ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดีว่าแกมีความรู้สึกร่วมกับชาวบ้านอย่างลึกซึ้ง

กลวิธีเล่าเรื่องแบบผู้รู้ ทำให้ผู้อ่านรู้เห็นเรื่องราวอย่างแจ่มชัดทุกแง่มุมและสามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครทุกตัว อีกทั้งยังคาดเดาเหตุการณ์ล่วงหน้าที่จะเกิดขึ้นในบทนั้น ๆ ได้ กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้รู้นี้ ทำให้ผู้อ่านวรรณกรรมเรื่อง มหกรรมในท้องทุ่ง ได้รับความจรรโลงใจ ขณะที่เข้าใจพฤติกรรมและความรู้สึกของตัวละครได้เป็นอย่างดี

4.ตัวละคร

ในนวนิยายเรื่องมหกรรมในท้องทุ่งผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างตัวละครทั้งโดยกล่าวถึงโดยตรงกับให้ผู้อ่านวิเคราะห์เองจากพฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละคร คังการศึกษาตัวละครสำคัญ ๆ คือไปนี้

4.1 เพชร

4.1.1 บทบาท

เพชรตัวเอกของเรื่องเป็นเด็กชายวัยสิบขวบ ครอบครัวของเขาทำไร่มะนาวและเกี่ยวน้ำตาลปึกขาย เพชรเป็นคนนำผู้อ่านไปสัมผัสกับเหตุการณ์ในแต่ละฤดูกาลของบ้านไร่ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นหรือกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ พร้อมกับเพื่อนของเขา เช่น หย่องคู่ ลำตัด เป็นต้น เรื่องดำเนินมาจนถึงเมื่อทางการมีคำสั่งให้ชาวบ้านไร่อพยพออกจากที่ทำกิน เนื่องจากจะมีการสร้างเขื่อนซึ่งจะส่งผลให้บ้านไร่ต้องจมอยู่ในน้ำ เพชรได้สังเกตเห็นความทุกข์ความเศร้าที่กระทบกระเทือนจิตใจของคนบ้านไร่ สุดท้ายเมื่อชาวบ้านไปร้องทุกข์กับทางการเรื่องความเดือดร้อนในการอพยพออกจากหมู่บ้านแต่ไม่เป็นผล ครอบครัวของ

เพชรก็ต้องอพยพไปค้าขายอยู่ในตัวจังหวัด และเขาก็ต้องไปเรียนต่อที่นั่น เป็นการอำลาจากบ้านไร่ในช่วงต้นฤดูฝนและต้องพลัดพรากจากเพื่อน ๆ ที่แยกย้ายกันไปคนละทิศละทาง

4.1.2 ลักษณะนิสัย

เพชรมีพฤติกรรมที่บ่งบอกว่าเป็นคนกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ เขายังเป็นคนช่างสังเกตและมีความสุขกับการทดลอง ดังที่เขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสีดอกอัญชัญเมื่อนำไปบีบกับมดแดงว่า “พุ่มอัญชัญเลื้อยอยู่ที่ริมรั้วของใคร ดอกสีม่วงมีเม็ดฝ่นเกาะพราวอยู่เต็มดอก เพชรมองหามดแดง มันไต่อยู่กับใบหญ้า เขาจับมันมาบีบดูกับดอกไม้สีม่วง-อัญชัญเปลี่ยนสีกลายเป็นสีชมพู...” (11- 12)

เราจะเห็นได้ว่าเพชรเอาจริงเอาจังกับการแสวงหาประสบการณ์ในการเล่นความรู้บางอย่างเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก ๆ ที่จะเล่นด้วยกัน ดังเช่นความรู้เกี่ยวกับปลา เมื่อเพชรและเพื่อน ๆ ไปจับปลาในบึง “เพชรขอมรู้ เหมือนเด็กวัยเดียวกัน ปลากริม, ปลากระดี่, ปลาชีว, ปลาสร้อย และปลากัดตัวเมียนั้นมีสีซีดจางแทบจะขาว ค่อนข้างบางและอ่อนแอ... ค่างจกตัวที่ไกวหาง พลิวลริบว่าววนหนีน้ำอยู่ภายในบึงก็ของเขานี้ คือปลากัดนักสู้ของบึงลึก” (40)

ความสุขในการเล่นที่ให้ความรู้แปลกใหม่ ทำให้เพชรชอบความท้าทาย กล่าวได้ว่าเขาเป็นคนกล้าเสี่ยง บางครั้งก็ฝ่าฝืนคำสั่งสอนหรือกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่กำหนด ดังตัวอย่างในบทที่ 2 “อาวุธร้ายจากบ้านไร่” ตอนที่เพชรนัดกับเพื่อน ๆ ชวนกันไปเล่นยิงหนังสติ๊ก และเขาได้ยิงหนังสติ๊กไปถูกศาลเคี้ยว ยอดขุนเขา เป็นต้น

เพชร, ห่องคู่ หรือเพื่อน ๆ อีกหลายคน เมื่อถึงวันเสาร์-อาทิตย์ต่างก็มีอิสระในการพกพาหนังสติ๊กหนีบไว้ได้ขายขอบเบื้องหลังของกางเกง ให้ด้ามโพล์ออกมาคล้ายกับปืนอาวุธร้าย มีหลายคนที่ฝ่าควาย คอยควัวและเต็มหน้าอยู่กลางทุ่งขอบคันนา พวกเขามาร่วมวงด้วยการออกล่าเหยื่อและประลองความแม่นยำ (25)

ความเชื่อมั่นในตนเอง หรือความยึดถือในความคิดของคนที่เป็นเหตุของความมุ่งมั่น จะเห็นได้จากพฤติกรรมที่เพชรเอาปลาป่าไปสู้กับปลาลูกหม้อ เนื่องจากเขามั่นใจในผลงานที่ผ่านมาของอุศเรน ทำให้เขาไม่ได้ฟังคำตักเตือนของพ่อว่า “...เอาปลาไปกัดบ้านเขาน่ะเสียเปรียบนะ เคนไปไกลน้ำกระฉอกปลาจะเหม็นก่อน” (49) แต่สุดท้ายเมื่ออุศเรน

พ่ายแพ้ เพชรก็ปรึกษาพ่อและเล่าให้พ่อฟังหมดทุกอย่างเกี่ยวกับการต่อสู้ของมัน เมื่อพ่อทราบข่าวจึงรับฟังและช่วยบอกวิธีการรักษามันจนหาย

พัฒนาการของตัวละครเอก คือ เพชร ผู้วิจัยพบว่า เห็นเด่นชัดทางด้านลักษณะนิสัยที่ได้จากการเรียนรู้เมื่อมีประสบการณ์จากการเล่น อย่างเช่น การเรียนรู้ถึงโทษของความประมาทจากเล่นหนังสติก เป็นต้น รวมถึงพัฒนาการทางด้านความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างตัวละคร คือ เพชรและหย่องคู่ จะเห็นว่าเพชร ได้สัมผัสถึงความรักความห่วงใยที่หย่องคู่มอบให้ ดังในเหตุการณ์ตอนที่หย่องคู่อยู่เป็นเพื่อนคอยปลอบประโลมใจ เมื่อยามที่เพชรทุกข์ใจจากการสูญเสียปลาปักที่เขารัก หรือความห่วงใยที่เพชรมอบให้หย่องคู่เมื่อเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ลอมฟาง ตอนที่พวกของเพชรไปแอบดูเต้าและลำโพงตลอดครักกัน โดยเพชรเข้าใจว่าหย่องคู่อยู่ในลอมฟาง และเมื่อเขารู้ว่าหย่องคู่ปลอดภัย เขาจึงมีอาการดีใจเป็นอย่างมาก พัฒนาการที่สำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งคือ ความเข้าใจคุณค่าของความยุติธรรมเกิดขึ้นจากการเล่นและประสบการณ์ตรงในชีวิตเมื่อต้องโยกย้ายจากถิ่นกำเนิดเพราะการสร้างเขื่อน

4.2 หย่องคู่

4.2.1 บทบาท

หย่องคู่เป็นเด็กชายชาวกระเหรี่ยง วยเดียวกับเพชร เขาใช้ความรวดเร็วในการเดินเท้าระหว่างหมู่บ้านกระเหรี่ยงบนภูเขา กับโรงเรียนเกือบทุกวัน และเขาก็เป็นเพื่อนสนิทของเพชรที่มักทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ เช่น เล่นปลาปัก เล่นกั๊ดจิ้งหรีด เล่นขี่ม้าหาเข้าเมือง เล่นลูกข่าง เล่นหนังสติก เป็นต้น

เมื่อทางการสร้างเขื่อน โรงเรียนต้องถูกทำลายลงและชาวบ้านต้องอพยพออกจากบ้านไร่ หย่องคู่ก็บอกข่าวให้เพื่อน ๆ ระบุว่า ครอบครัวของตนก็ต้องย้ายไปอยู่หลังภูเขาไกลออกไปเช่นเดียวกัน

4.2.2 ลักษณะนิสัย

หย่องคู่เป็นคนมีน้ำใจ รักเพื่อนฝูง โดยสามารถวิเคราะห์ได้จากพฤติกรรมและบทสนทนาของหย่องคู่กับเพชร ดังในบทที่ 3 “อุสรเน” จากบั้งลัด” ตอนที่เพชรสูญเสียอุสรเน ปลาปักปลาที่เขารักนั้นจะมีหย่องคู่คอยปลอบใจ โดยอิงจิ้งจกในบ้านตัวแล้วตัวเล่าเพื่อทดแทน ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่าตัวใดเป็นตัวที่มากินอุสรเน และยังพูดให้เพชรตัดใจจากความสูญเสียว่า “ถึงฆ่าจิ้งจกให้หมดบ้าน ก็ไม่เห็นซากไอ้อุสรเนหรอกวะ มันคงแตกเรียบไปแล้ว ไปหาใหม่เอาเหอะ” (56) หรือในบทที่ 8 “แม่ศรี” สงกรานต์” ผู้อ่านสามารถรับรู้ความมีน้ำใจ

ของเขาได้เมื่อเขาเห็นใจศรีนวล เมื่อเธอร้องไห้เพราะสงสารแมวของคนที่ถูกสาคน้ำจมนเปือก
ในพิธีแห่นางแมว ขนาดที่เขาอดเสื้อที่สวมอยู่ให้ศรีนวลเช็ดตัวแมว แม้ว่าก่อนหน้านั้นเขา
เคยเกลียดให้ศรีนวลร้องไห้เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์มาแล้ว

ความมีน้ำใจของเขาน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เขาเป็นที่รักของเพื่อนฝูง สังเกตได้
จากในงานลงแขกเกี่ยวข้าว เมื่อเพชรและลำตัดไปแอบดูเคล้าและลำไยพลอดรักกัน แล้ว
บังเอิญว่าเคล้าจับได้ พวกเขาจึงตกใจวิ่งชน “ไอ้โหนก” วัชของหย่องคู่ จนเกิดเหตุไฟไหม้
ลอมฟาง ที่ก่อนหน้านั้นมีหย่องคู่นอนอยู่ข้างใน เพชรตื่นตะลึงพยายามตะโกนเรียกหย่องคู่
และร้องไห้ด้วยความเป็นห่วง โดยลืมความกลัวเรื่องที่ตนเองกระทำผิดร่วมกับลำตัด
ไปชั่วขณะ ต่อมาเพชรก็หุ่ยร้องไห้และดีใจเมื่อรู้ว่าหย่องคู่ได้กลับบ้านไปแล้ว สังเกตได้ว่า
ถึงแม้หย่องคู่เป็นเด็กกะเหรี่ยงก็ไม่มีใครตั้งข้อรังเกียจหรือล้อเลียนเขา

พฤติกรรมของหย่องคู่อีกลักษณะที่เด่นชัด คือ ความมุ่งมั่น หย่องคู่เป็น
ชาวกระเหรี่ยงซึ่งนับถือกบเป็นเทพเจ้า การตั้งชื่อจึงหรือว่า “ดี” ซึ่งแปลว่า “ไอ้กบ” สร้าง
ความมั่นใจว่ามันจะชนะ ดังนั้นเมื่อ “ไอ้กบ” แพ้ เขาจึงผิดหวัง และกระที่บไอ้กบด้วย
ความโกรธและโหม ผู้อ่านจึงได้เห็นลักษณะนิสัยของหย่องคู่ที่ยังไม่ได้ฝึกการควบคุมตนเอง
อย่างไรก็ตามหย่องคู่ก็มุ่งมั่นจะเอาชนะ โดยมุ่งค้นหาจิ้งหรีดตัวใหม่ จนถูกตะขาบกัด
และหย่องคู่ก็ได้เรียนรู้ว่าตนถูก “ดี” ลงโทษ

4.3 ครูตาบ

4.3.1 บทบาท

ครูตาบเป็นครูใหญ่ของโรงเรียนบ้านไร่ ครูตาบจะคอยดูแลและอบรมสั่งสอน
เด็ก ๆ เมื่อยามอยู่โรงเรียน หากว่าเด็กชุกชนจนทำให้เกิดความเคืองร้อนแก่ผู้อื่น ครูตาบก็จะ
คอยตักเตือนและสั่งสอนด้วยความเข้าใจ เพราะเคยผ่านสิ่งเหล่านั้นมาก่อน ครูตาบจะได้รับ
ความไว้วางใจและเป็นที่นับหน้าถือตาของคนในหมู่บ้าน เมื่อคนในหมู่บ้านมีกิจกรรมเขาก็จะ
เข้าร่วมกิจกรรมด้วยเสมอ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น

ครูตาบไม่มีบทบาทเด่นในด้านการศึกษาปัญหาความทุกข์อันเนื่องจากการสร้าง
เขื่อน ในบทที่กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวคือ บทที่ 6 “ขี้ม้า...หาเข้าเมือง” และบทที่ 10 “ครูจวง”
ผู้เล่าไม่ได้ย้าบทบาทของครูตาบแยกจากกลุ่มผู้ใหญ่ที่เข้าไปร้องทุกข์กับเจ้าเมือง อาจเป็น
เพราะผู้เล่าเน้นสายตาเด็กที่ไม่ได้รับรู้รายละเอียดเรื่องนี้

4.3.2 ลักษณะนิสัย

ครูดายมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ครู โดยเอาใจใส่ และดูแลลูกศิษย์เป็นอย่างดีเปรียบเสมือนเป็นพ่อคนที่สองของเด็ก ๆ ผู้อ่านสามารถรับรู้นิสัยของครูดายว่ารักและเอาใจใส่ลูกศิษย์ได้จากพฤติกรรมที่เขาคิดว่า “ครูดายคือผู้ก่อกำเนิดให้เคลื่อนไหวไหลไปอย่างมีชีวิตชีวาและมีหวัง” (19) เรารับรู้พฤติกรรมของเขาได้ว่ายึดมั่นในหน้าที่อย่างเต็มใจ เช่น แม้ว่าเขาถูกปลุกตอนกลางคืนเพื่อลุกขึ้นมาดูแลห้องผู้ที่ถูกตะขาบกัด ครูดายก็ไม่บ่นหรือมีทิท่าว่ารำคาญใจ

พฤติกรรมของครูดายแสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีน้ำใจ ดังที่กล่าวไว้ในบทบาทข้างต้นว่าเมื่อมีกิจกรรมในหมู่บ้าน ครูดายก็จะให้ความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว “ครูดายก็มา...ทำทำโย่ง ๆ โหย่ง เคนอยู่แต่ไกล วันนี้ครูใหญ่ถอดเครื่องแบบสีทากีสวมชุดชาวบ้านช่วยผู้ใหญ่เพิ่ม ‘ลงแขก’ ด้วย พวกเด็ก ๆ จำต้องเงยเสียงสนุกน้อยลง” (88) ด้วยเหตุนี้ ครูดายจึงเป็นที่รักของคนในหมู่บ้าน ในด้านลบครูดายก็เป็นชายหนุ่มที่พอใจกับการตอบสนองความต้องการแบบผู้ชายบ้าง เช่นการแอบขโมยไปดูระบำโป๊ในงานวัด แต่ก็ไม่ได้กระทำอย่างโจ่งแจ้ง

4.4 ครูจวง

4.4.1 บทบาท

ครูจวงเป็นครูเซ็ดหนึ่งตระกูลที่มีชื่อเสียงของที่ราบภาคกลางตอนใต้ ครูจวงมีความผูกพันกับบ้านไร่และคนในบ้านไร่ เพราะเมียของเขาเป็นคนที่นั่น และตอนที่เมียไม่สบายหนัก ได้ขอร้องให้เขานำร่างที่เสียชีวิตมาฝังไว้ที่บ้านเกิด โดยให้สัญญาก่อนเธอตายว่าทุกปีของหน้าแล้ง เขาจะมาถนอหนึ่งตระกูลให้เมียในโกศคู่อ่างน้อยหนึ่งครั้ง และเขาก็ทำตามสัญญาทุกปี

ครูจวงมีบทบาทในการนำข่าวการสร้างเขื่อนที่แน่นอนมาบอกให้ชาวบ้านรับรู้ผ่านการเซ็ดหนึ่งตระกูล เพื่อจะได้เตรียมอพยพออกจากบ้านไร่ไปหาที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ ถึงแม้มีข่าวที่แน่นอนแล้ว ครูจวงยังร่วมกับเหล่าผู้ใหญ่บ้านของบ้านไร่พาชาวบ้านเข้าไปเจรจากับทางการเป็นครั้งสุดท้ายอันแสดงถึงการคืนชนด้วยหวังอันน้อยนิด

* ในต้นฉบับ พิมพ์ว่า “...จำต้องเงย สนุกเสียงน้อยลง” น่าจะเป็นความคลาดเคลื่อนในการพิสูจน์อักษร

4.4.2 ลักษณะนิสัย

ครูจวงเป็นคนซื่อสัตย์ รักษาสัญญาและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ เราสามารถรับรู้ได้จากพฤติกรรมที่ครูจวงปฏิบัติต่อเมียรักว่า “ การรักษาคำมั่นสัญญาอย่างสัตย์ซื่อของครูจวง เกิดผลพวงให้ทุกคนในบ้านไร้ไม่ว่าเด็กเล็กหนุ่มสาวหรือคนเฒ่าคนแก่ได้ดูหนังตะลุงจากครูจวง...” (137)

พฤติกรรมที่เด่นชัดอีกประเด็น ก็คือ ความรับผิดชอบต่อน้ำที่อย่างเต็มที่ โดยมีความตั้งใจทำงานและมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สังเกตได้ว่าคณะหนังตะลุงของครูจวงมีชื่อเสียงกว้างไกล เพราะว่า “ครูจวงเล่นเข้ากับกาลสมัยอยู่เสมอ ในเนื้อร้องและคำพูดของตัวหนังตะลุงที่ออกจากปากครูจวงนั้น มักจะเป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวในปัจจุบันที่คนในแต่ละท้องถิ่นต่างรู้จักกันดีอยู่ และนี่คือการจับจุดคนดูให้สนุก” (137) การเชิดหนังตะลุงของครูจวงจึงโด่งดัง และเป็นคณะใหญ่ที่มีลูกศิษย์มากมาย เมื่อพิจารณาบทหนังในวาระสุดท้ายที่เล่นที่บ้านไร่ เรายังพบว่า ครูจวงมีอารมณ์ขัน มีความลึกซึ้งในการมองโลก และรู้เท่าทันชีวิตสังขาร ตอนที่ครูจวงบอกเรื่องการสร้างเขื่อนและให้ชาวบ้านเตรียมอพยพจากบ้านไร่ โดยให้ตัวหนังชื่อไอ้เหียงและไอ้เปลือยออกมาปรับทุกข์ให้ชาวบ้านฟัง ถึงแม้มีน้ำเสียงขมขานเพราะไม่อาจขัดขึ้นอำนาจรัฐแต่คำพูดของตัวหนังชื่อไอ้เหียงก็สะท้อนความกระทบกระเทือนทางจิตใจอย่างลึกซึ้ง

“ ก็ดูมาเทียวนี้ กะหอบกระดุกเมียไปด้วยแล้วเว้ย! มันเรื่องอะไรจะปล่อยให้ น้ำท่วมโกศเมียรักกูละ” ไอ้เหียงว่าแล้วก็หันบอกคนดู “เทียวนี้สุดท้ายแล้วนะที่ครูจวงจะเล่นหนังให้บ้านไร่ได้ดูกัน...เกลอเฮ้ย เราต้องลับลากัน...” (145)

4.5 เฒ่าเพิ่ม

4.5.1 บทบาท

เฒ่าเพิ่มเป็นชายสูงอายุ มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านบ้านไร่ ภรรยาเสียชีวิตไปแล้ว มีลูกสาวแสนสวยชื่อว่า ลำไย เฒ่าเพิ่มมีฐานะและมีบริวารมากมาย เฒ่าเพิ่มมีบทบาทร่วมกับครูจวงในการ ไปติดต่อกับทางการเกี่ยวกับการอพยพโยกย้ายชาวบ้านออกจากบ้านไร่ เมื่อมีการสร้างเขื่อน

4.5.2 ลักษณะนิสัย

เผ่าเพิ่มเป็นคนใจดีและมีน้ำใจ แต่ชอบทำหน้าคู่กับลูกบ้าน เผ่าเพิ่มเป็นที่รักของชาวบ้านหมู่บ้านไร่ เห็นได้จากงานลงแขกเกี่ยวข้าว มีลูกบ้านมาช่วยเผ่าเพิ่มมากจนไม่ต่างกับงานบุญในวัด เผ่าเพิ่มจะหวงลูกสาวมากเนื่องจากแกมีลูกคนเดียว เมื่อภรรยาเสียชีวิต เผ่าเพิ่มจึงต้องรับภาระดูแลลูกสาวโดยให้ความรักและความเอาใจใส่มากขึ้น จะเห็นได้จากตอนที่เคล้าชายหนุ่มที่มาหลงรักลำไย มาช่วยงานลงแขกเกี่ยวข้าว เผ่าเพิ่มจะแสดงอาการออกมาอย่างเด่นชัดว่าไม่พอใจ แต่สุดท้ายเมื่อเคล้ากับลำไยได้หนีตามกัน และกลับมากราบขอสมมา เผ่าเพิ่มก็ให้อภัยคนทั้งคู่ นั่นแสดงว่าแกมีความรักลูกอย่างแท้จริง และรู้จักยืดหยุ่น ไม่ถือความดีของคนเป็นใหญ่

การวิเคราะห์ตัวละครในเรื่องนี้ สามารถสรุปได้ว่า ตัวละครเป็นลีลาสำคัญของเรื่องมีพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกัน โดยผู้แต่งมักใช้การแสดงตัวละครแบบโดยอ้อมให้ผู้อ่านตีความและค้นพบเอง คล้ายกับวิเคราะห์นิสัยผู้คนจริง ๆ ตัวละครที่วิเคราะห์ไปแล้ว ส่วนสื่อความหมายที่สัมพันธ์กับโครงเรื่องและแก่นเรื่อง

5. ฉาก

ฉากในนวนิยายเรื่อง มหกรรมในท้องทุ่ง แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ ฉากเวลา และฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ดังนี้

5.1 ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ

ในนวนิยายเรื่องนี้ ฉากทางกายภาพที่เด่นคือฉากธรรมชาติเน้นที่ท้องทุ่งสอดคล้องกับชื่อเรื่อง เราจะเห็นว่าท้องทุ่งประกอบด้วยฉากทุ่งนาที่มีความงดงาม มี ต้นไม้ ท้องฟ้า ไร่มะนาว ป่าละเมาะ ภูเขา อัครศิริได้ให้รายละเอียดไว้ค่อนข้างชัดเจนและสมจริง โดยสังเกตได้ว่าในแต่ละบท อัครศิริจะกล่าวนำเนื้อเรื่องด้วยฉากทางกายภาพเพื่อให้อ่านได้จินตนาการโยงกับฉากเวลา และฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แสดงลักษณะความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ดังตัวอย่างในตอนเริ่มต้นบทที่ 1 “ทองแดงต้นฤดูฝน” ดังนี้

เมื่อฝนซาฟ้าสว่าง...เพชรข่องลงจากเรือนไม้ ออกวิ่งสู่ท้องทุ่ง เขาจับกลิ่นไอดินอันหอมหวานอยู่พักใหญ่ ขณะมองหาเพื่อนยังมองหาไม่เห็น นายจึงนอนไป

ด้วยน้ำ ระงมด้วยเสียงกบเขียด ได้ปูยเมฆล่องลอย ทิวตาลตระหง่านสูงกว่าที่เคย
เห็น ภูเขา ชุ่มคล้ายชุ่มน้ำไว้ แรกไม้ไหวด้วยลมล่อง ลมเย็นต้องผิวกาย

เพชรเหลียวกลับไปมองบ้าน ไร่มะนาวพราวด้วยดอกเมื่อแดดส่อง พุ่มเขียว
สดใส่ไหวพะเยิบไปมาเหมือนว่าโบกมือทักสวัสดีเด็กน้อย... เพชรอมยิ้ม เขา
ออกวิ่งจากทุ่งนาไปที่ป่าละเมาะ (11)

ในฉากนี้เราได้เห็นว่า เพชรดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์
บรรยากาศอันปลอดโปร่งแจ่มใสของฟ้าหลังฝน เป็นสิ่งที่ผู้อ่านได้สัมผัสก่อนที่จะอ่านเนื้อ
เรื่อง สังเกตได้ว่าฉากนี้เน้นความสดใสและความมีชีวิตชีวาของธรรมชาติที่ตัวละครรับรู้ด้วย
ประสาทสัมผัส ทั้งการมองเห็น ได้กลิ่นและได้ยิน ฉากประเภทนี้ยังเห็นได้อีกในหลายตอน
เช่น ในบทที่ 2 “อาวร้ายจากบ้านไร่” มีคำบรรยายฉากในความรับรู้ของเด็ก ๆ ที่โรงเรียนว่า
“ ต้นไม้ใหญ่ที่ออกดอกยามที่ฝนพึมพำเหมือนคนขี้นอนอย่างนี้ มีแต่ต้นพิกุลในวัดที่รั้วติดกับ
โรงเรียนตระหง่านสูง ร่มเงาใหญ่ยืนวังเวงอยู่ข้างโบสถ์ ส่งกลิ่นหอมคลบลอยลมฝนเข้ามา
จนถึงในห้องเรียน-ยิ่งหลังฝนยิ่งหอม ยืนเสีงนกร้องระงม” (23) หรือในบทที่ 5 “ใบเอ๋ย..
ใบข้าว”

คงดอกเตาเหนือพงหญ้าในบ้านไร่ ไกวก้านอ่อนโยนรับแสงแดดหน้าหนาว
ราวกับเงินวาววับ ขณะที่แสงทองจับอยู่เหนือนาข้าวทุ่งกว้างราวกับทะเลทองคำ-
ข้าวอุ่มท้องมานานแล้ว ได้เวลาเก็บเกี่ยว, ณ บัดนี้ต่อไปท้องทุ่งก็จะครึกครื้นตื่น
คาอยู่ทั้งกลางวันกลางคืน (77)

และในบทที่ 6 “ขี้ม้า...หาเจ้าเมือง”

ตะแบกในวัดประดับดอกสีม่วงช่วยให้เย็นตาลงได้ในยามร้อนแล้งนี้...
เช่นเดียวกับดอกเฟื่องฟ้าที่เลื้อยอยู่ตามรั้วบ้านชั้นสีขาวแดง คัดกัน คล้ายว่า
กระดาศสายรุ้งร่วงลงจากฟ้าที่โหนมาเกาะเคลื่อนกระจายอยู่เหนือบ้านไร่ทุก
หย่อม โรงเรียนปิดแล้ว เด็ก ๆ เกาะกลุ่มเล่นสนุกกันอยู่ในวัดที่แดดไม่ร้อน
และมีลมพัดเอื่อย (105)

ฉากทางกายภาพที่อัศศิริใช้กล่าวตอนต้นบทนี้มีความสัมพันธ์กับฉากของเวลาที่ บ่งบอกลักษณะของธรรมชาติในแต่ละฤดูกาลและแต่ละเทศกาลด้วย เพื่อให้ผู้อ่าน ได้สัมผัส บรรยากาศอันน่าตื่นตาตื่นใจของแต่ละช่วงเวลา คังตัวอย่างของฉากท้องทุ่งในช่วงออกพรรษา ปลายฤดูฝน ในบทที่ 3 “อุศเรน’ จากบึงลัด”

ออกพรรษา, ฝนมาถึงปลายฤดูแล้ว ท้องนาเขียวและใบข้าวเริ่มรับลมหนาว จากขุนเขาบนฟ้าสูง เมฆก็เริ่มจะเป็นเกล็ด ลำดาก็สูงขึ้นกว่าที่เคยเห็นมา จะช่าง เคือนสิบสองน้านองไปทั้งบ้านป่า ท่วมหนอง ลำห้วย บึง และท้องร่อง ลำประโดง และบ้างไหลเข้าได้ฉุนเรือน ส่งเสียงรวรินอ้อยสร้อย (33)

บางครั้งก็มีคำพรรณนาฉากแทรกอยู่ในส่วนย่อยของบท เช่นในส่วนที่สองของ บทที่ 3 “อุศเรน’ จากบึงลัด” ก่อนที่เพชรจะไปบึงลัดมีข้อความว่า

ฝนขาดเม็ดหมดฟ้า เหลือแต่ลมส่องจากทุ่งข้าวคือเนื้อตัวให้รู้สึกหนาว บ้างเหมือนกัน...แต่ยังก่อน, ฤดูหนาวยังหลบซ่อนอยู่ไกล ณ ที่ปลายฟ้าหลังภูเขา สีเทาข้างหน้าโน้บ คงจะยังอีกนานถึงจะ โผล่หน้ามาให้เห็น-นี่ชั่วประเดี๋ยวแค่นี้ ออกส่องคามเรือนชานบ้านไร่-ให้อิอุ่น

ที่บนหลังคาบ้าน มีเสียงนกกลางเขนคุยกัน และที่บนดินนั้นมิกลิ่นน้ำฝน ระเหยหอม...

หน้าน้ำหลากผู้คนมีสีหน้าบอกความสุข-มะม่วงแตกช่อ ข้าวออกรวง ปลาตาม หนองชุกชุม คันกระฉิบริมรั้วบ้านก็ออกดอกสีนวลสลัดชอคอ่อนใบเขียว แม้พุ่ม พริกก็ดูงามยามต้องแดดเหลืองหลังฝน รัย้าอยู่ด้วยสีเขียว, ส้ม และแดงจัดเมื่อแก่ คละอยู่กับดอกขาวพราว (36-37)

ภาพธรรมชาติตามสายตาของตัวเอกที่ยกมาเป็นตัวอย่างประกอบทั้งหมดนี้ สร้าง ความตื่นตาให้กับผู้อ่านในการสัมผัสกับบรรยากาศของท้องทุ่งชนบท ได้อย่างละเอียด นอกจากการนำเสนอฉากโดยการบรรยายภาพธรรมชาติเพียงอย่างเดียว จะเห็นว่าอัศศิริจะ บรรยายฉากของธรรมชาติไปพร้อมกับพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละคร ทั้งการเคลื่อนไหว

สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนรายละเอียดอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้มี
อารมณ์และความรู้สึกร่วมกับตัวละครในสถานการณ์นั้น ๆ ดังตัวอย่างในบทที่ 1 “ทองแดง
คันฤดูฝน”

...ลมกลางวันไล่ใบไม้ภายในป่าละเมาะและไต่ยิบเสียงสายไหลของก้านกิ่ง
ด้วยเงียบมากในยามนี้ ที่กิ่งอยู่ด้วยลม หอบของเสียงหายใจรดกันของกลุ่มเด็ก
โคนตาลเดี่ยว เมื่อจิ้งหรีดทั้งคู่อิ่มหันหัวและสายหนวดตั้งเขี้ยวเข้าหากัน มีเสียง
ว้าวร้องลอยมาจากทุ่งกว้าง และเสียงนกกรีกปีกบิน (17)

หรือในบทที่ 3 “อุศเรน” จากบึงลัด”

หน้าน้ำหลากผู้คนมีสีหน้าออกความสุข-มะม่วงแดงข้อ ข้าวออกรวง ปลา
ตามหนองชุกชุม ต้นกระถินริมรั้วบ้านก็ออกดอกกลิ่นวลสดดัดขยออ่อน ใบเขียว
แม้พุ่มพริกก็ดูงามยามต้องแดดเหลืองหลังฝน ไร่ข้าวอยู่ด้วยสีเขียว, ถั่ว และแดง
จัดเมื่อแก่กละอยู่กับดอกขาวพราว (37)

ผู้วิจัยพบว่าอัศศิริไม่ได้รับบรรยายภาพธรรมชาติที่งดงามในท้องทุ่งเพียงอย่างเดียว
แต่บรรยายถึงภาพของธรรมชาติที่ถูกทำลายด้วยฝีมือมนุษย์ เพื่อให้เยาวชนเข้าใจชัดเจนว่า
การทำลายธรรมชาติเป็นสาเหตุหลักของปัญหาความร้อนแล้ง ดังที่เพชรเห็นในบทที่ 7
“เขาลูกข้าง”

ป่าที่ขหลังคงตาลไกลลึบออกไปนั้น ไม้ใหญ่หลายต้น กำลังล้มลงมาด้วย
เสียงคำรามของเครื่องยนต์ และรถไถหลายคัน ผ่นและใบไม้ปลิวว่อนอยู่กับลม
ร้อนแล้ง

เพชรไม่เข้าใจเรื่องที่ใหญ่หูคู้กัน แต่เขาหิตาฝ่าแปลวแดด มองเห็นเขาเขียว
หลายลูกรอบๆ บ้านไร่นี้อันเลี่ยนลงทุกที ! คล้ายลูกข้างหัวขาวที่เหลือแต่ยอด
แหลม (115)

นั่นเป็นสภาพที่ต่อเนื่องมายังสภาพ ในบทที่ 8 “แม่ศรี” สงกรานต์” ซึ่งมีความร้อนแฉะอย่างหนักหน่วงในหมู่บ้าน

ความร้อนแฉะเข้าคุกคามบ้านไร่และโหมหนักหน่วงยิ่งขึ้นเมื่อปลายเทศกาล สงกรานต์ ลอมฟางแห้งเหลืองถูกลมแรงกระซากปลิว และหมดลงอย่างรวดเร็ว จนวัวควายขากลำบาก ท้องนาแฉะระแหง มีแต่ก้อนดินและไอร้อน บึงบางน้ำ ขอดุ่นยิ่งกว่าทุก ๆ ปี บ่อน้ำก็ตลิ่งลึก ก้มมองถึงตาลาย... ไร่พริก ไร่มะนาวเป็นอัน มากยืนตายแห้ง และคงตาลออกสีเหลืองอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในบ้านไร่...

(125)

จะเห็นได้ว่าอัคริทธิพรณนาให้ผู้อ่านได้เห็นภาพธรรมชาติในท้องทุ่ง ทั้งในด้าน ของความงดงามมีชีวิตชีวาน่าตื่นตาตื่นใจ และด้านของการถูกทำลายที่สร้างความหดหู่โดย โยงกับจากเวลาและจากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อให้อ่านได้เข้าใจถึง โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร และความคิดหลักของนวนิยายเรื่องนี้ได้อย่างละเอียดและ ลึกซึ้ง

5.2 ฉากเวลา

ฉากเวลาในที่นี้เป็น ฉากที่ผู้ประพันธ์กำหนดขึ้นในเรื่องอย่างสอดคล้องกับ เหตุการณ์ แบ่งได้เป็น 2 แบบคือ

5.2.1 ช่วงเวลาของวัน

ในเรื่องนี้ผู้ประพันธ์ระบุเวลาชัดเจนว่าเป็นช่วงเวลาใดของวัน เช่น “ยามบ่าย” “ยามเช้า” “ยามเย็น” เป็นต้น แต่ละช่วงเวลาเชื่อมโยงกิจกรรมสำคัญ ดังตัวอย่างเหตุการณ์ใน เวลากลางวันเมื่อเด็ก ๆ เล่นกั๊กจิ้งหรีดกัน โดยที่จิ้งหรีดของหย่องผู้เชื่อว่า ไข่กบแพ่ไข่ทองแดง ของเพชร หย่องผู้สูญเสียความมั่นใจและกระตือรือร้น ไข่กบตาย เมื่อถึงยามบ่ายหย่องผู้ก็รีบกลับ บ้านเพื่อไปหาจิ้งหรีดตัวใหม่

...ลมกลางวัน ไล่ใบไม้ภายในป่าละเมาะและ ได้ยินเสียงสายไหลของก้านกิ่ง ด้วยเสียงมากในยามนี้ ที่ห้องอยู่ด้วยลมหอบของเสียงหายใจรดกันของกลุ่มเด็ก

โศคนาคาเด็ชว เมื่อจิ้งหรีดทั้งตู้เริ่มหันหัวและสาบหนวดคั้งเขี้ยวเข้าหากัน มีเสียง
ว้าวร้องลอมมาจากทุ่งกว้าง และเสียงนกกรีกปีกบิน

.....
เมื่อยามบ่ายยังไม่ทันแว่วเสียงระฆัง โรงเรียนเล็ก มีคนเห็นหย่องผู้วิ่งกลับบ้าน
ไป เร็วราวลมพัด! (17-18)

กลางวันและกลางคืนยังผันแปร ไปตามฤดูกาลด้วยดังที่ในช่วงหน้าหนาว อัคริ
ได้บรรยายถึงความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านในเวลาเย็นถึงกลางคืนว่าแตกต่างจากฤดูอื่น

คืนวันครวครวเร็ว ตะวันเดินอ้อมทุ่งข้าวระบายสีที่ขอบฟ้าที่อกเขาและยอดไม้
เป็นเงาเงินอยู่ไม่นาน ความมืดก็มาถึงพร้อมกับลมเย็นบาดผิวเนื้อ ที่แว่วแต่เสียง
ครางของใบข้าวและหยดน้ำค้างต้องใบไม้ ทั้งกองไฟที่ถูกก่อก้อนขึ้นวอมแวม
ตรงหน้าบ้านเกือบจะทุกหลังลาเรือน กับเสียงพูดคุยแข็งแซ่

ขณะที่พวกผู้ใหญ่คุยกัน พวกเด็ก ๆ ก็สนุกที่ได้เผาผือกมันและเม็ดขนุนแห้ง
ในกองไฟ และไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยต่อการถูกผู้ใหญ่ใช้ให้ไปหากิ่งไม้แห้งมาตุ้ม
ไฟให้ลูกโชน พวกเขานอนดึกด้วยกลางคืนมาถึงเร็วกว่าฤดูอื่น ๆ (59)

ยามเช้าในฤดูหนาวก็มีลักษณะเฉพาะด้วยเหมือนกัน

ตกยามเช้า บ้านไร่ก็ถูกห่อด้วยไอหมอก และความเปียกชื้นของน้ำค้าง เสียง
ไถ่ขัน การร้อง ฟังขาดหายเป็นช่วง ๆ คล้ายกับลมหนาวเค็ด กองไฟถูกก่อก้อนขึ้นอีก
ครั้ง ยามเช้า ผู้ร้องแสงสูง คล้ายกับดาวประจำเมืองที่ค้างอยู่บนฟ้าขาว ทั้งจั่ว
บ้านและยอดศาลมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น นิทานข้างกองไฟกล่าวถึงนกร่วงตก
จากฟ้าด้วยความหนาว เด็ก ๆ ฟังจนเบื่อ (59)

ส่วนเวลายามและเย็นในเดือนสิบสองของหมู่บ้านซึ่งมีน้ำจิ้งนง และเป็นช่วงที่
ข้าวสุก ผู้อ่านก็ได้พบฉากอันน่ารื่นรมย์ใจ ดังตัวอย่าง

น้ำนองเต็มบึงและห้วยหนองของหมู่บ้าน น้ำตามลำกระโดงก็ปริ่มไปทุกสวน
ห่อหมก คันเบ็ดไม้รวกลงก็จะได้เห็นปลาขึ้นกระแคว ขณะที่รวงข้าวเหลืองทำให้
ทุ่งเป็นสีทองกว้างสุดลูกหูลูกตา และเมื่อเวลาบ่ายคล้อยจะได้กลิ่นหอมของข้าว
ใหม่โชยมาจากบางบ้าน

ถึงเย็นย่ำ ก็จะได้ยินเพลงขลุ่ยปลิวลอยมาจากกระท่อมท้ายท้องนาที่โคนตาล
และลิบ... (46 – 47)

ฉากเหล่านี้ช่วยแสดงความหมายของการดำรงอยู่ว่ามีคุณค่าอย่างลึกซึ้ง ทำให้
ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจและเศร้าใจเมื่อตัวละครต้องพลัดพรากจากหมู่บ้านในตอนท้ายเรื่อง

5.2.2 ฤดูกาล

ในแต่ละฤดูความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติทั้งฤดูฝน ฤดูหนาวและฤดูร้อน
สร้างสีสันแก่เรื่องเป็นอย่างมาก อิศศิริเริ่มต้นเรื่องด้วยฤดูฝน เพื่อแสดงความชุ่มชื้นและสดชื่น
ของบรรยากาศในท้องทุ่ง จนเนื้อเรื่องดำเนินมาถึงบทที่ 3 “อุสเรน” จากบึงลัด” ก็มาถึง
ปลายฤดูฝน และจะเข้าสู่ฤดูหนาว บรรยากาศก็เปลี่ยนแปลงไป

ออกพรรษา, ฝนมาถึงปลายฤดูแล้ว ท้องนาเขียวและใบข้าวเริ่มรับลมหนาว
จากขุนเขาบนฟ้าสูง เมฆก็เริ่มจะเป็นเกล็ด ลมพัดก็ดูสูงกว่าที่เคยเห็นมา จะย่าง
เดือนสิบสองน้ำนองไปทั้งบ้านป่า ท่วมหนอง ล้ำห้วย บึง และท้องร่อง
ลำกระโดง และบ้างไหลเข้าได้ฤนเรือน ส่งเสียงรวรินอ้อยสร้อย (33)

ในช่วงของฤดูหนาวอิสศิริไม่วันที่จะพรรณนาสภาพแวดล้อมในท้องทุ่งอันงดงาม
ของยามเช้าช่วงหน้าหนาวในขณะที่ชาวบ้านยังทำมาหากินอย่างแข็งขัน ส่วนเด็ก ๆ ก็วิ่งเล่น
ข้างกองไฟ ในบทที่ 4 “งานวัด” เราได้เห็นสีสันหลากหลายของผีเสื้อ ดอกไม้ หมอกขาว
แสงแดดในขณะที่มีเสียงโศกของเด็กที่เล่นกันอยู่

เมื่อหน้าหนาวมาถึง แม้แต่ฝูงผีเสื้อที่เกาะรั้วโรงเรียนอยู่ก็ดูแปลกตาจากที่เคย
เห็นเคยพบ ท่ามกลางสายหมอกขาว ดูราวกับสีแต้มเป็นจุด ๆ แค้นไหวอยู่หว่าง

ทุ่งหวางฟ้า และทั้งป่าก็เหมือนว่าสวมเสื้อผ้าสีใหม่ ด้วยดอกไม้ดอกไม้ที่
เปลี่ยนไปตามฤดูกาล (57)

เด็ก ๆ เกาะกลุ่มกันในยามเช้าข้างกองไฟที่ลุกไว้อย่างไม่มอดดับ ควันลอย
悠悠ขึ้นปนกับสายหมอกที่เริ่มจางลงด้วยแสงแดดอ่อนส่องทะลุผ่านมา สี
ราวกับสายรุ้ง เสียงหมาเห่า ไก่ขัน นกร้องเพลงลอยลมคล้ายไล่ความเจ็บหนือ
หมู่บ้านที่หลับใหลให้ฟื้นคืน คนป่วยปีนคันตาลเห็นเป็นเงามัวอยู่แต่ไกลสำหรับ
สายตาของเด็ก ๆ ที่ส่งเสียงเจี๊ยบแจ้วเล่นอยู่รอบกองไฟรับอรุณของวันใหม่ (65)

ในช่วงของหน้าร้อนในบทที่ 11 “ลาถ่อน-บ้านไร่” ผู้แต่งก็แสดงภาพฉากที่
แตกต่างออกไปอีก แต่งความไปอีกอย่างหนึ่ง การเล่นของเด็กก็เป็นส่วนที่เสริมความงามใน
ธรรมชาติด้วย

ฤดูร้อนยังไม่จากไป แดดยังเข้ม ดินยังแฉะและบนฟ้าสูงมีลมแรง

ที่ทำยทุ่งนาหญ้าแห้งในทุ่งเช้าและเย็น เต็มไปด้วยรอยย่ำจากฝ่าเท้าของเด็ก ๆ
จากคางหูกาใบเหลือง จะเห็นมือน้อย ๆ กำค้ำขานเอาไว้ วิ่งลอยหลังไป
สักครู่ ว่าก็โผล่ฟื้นคางหูกา คว่ำลมคว้างกลางทุ่ง ค่อย ๆ ขึ้นสูงจากพื้นดินและ
เล่นลมบนฟ้ากว้าง

ท้องฟ้าเหนือบ้านไร่ทุกเช้าเย็นเคลื่อนไปด้วยว่าวหลากสี

บนพื้นดินมีฝูงเด็กวิ่งกรูกริวส่งเสียงเฮฮาอยู่ทุกครั้งที่ว่าวทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้า
พวกเขาผลัดกันส่งว่าว กระตุกและดึงสายขาน ค่อย ๆ ม้วนและควบคุมมิให้มัน
สายเค้นถลาดกลงมาเสียก่อน ว่าวขึ้นไปนั่งอยู่บนฟ้า รู้สึกเหมือนม้าหมคพข
และครวกับดวงดาวประดับฟ้าเวลากลางวัน (147 - 148)

กล่าวได้ว่าเรื่องมหกรรมในท้องทุ่ง การใช้ฉากเวลาดังแต่ต้นจนจบเรื่อง
เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สื่อสารได้อย่างน่าประทับใจ

5.3.ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ในนวนิยายเรื่องนี้ ฉากสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตซึ่งกำหนดค่านิยม ของผู้คนในชนบทแถบภาคกลางของไทย เป็นสิ่งซึ่งเห็นได้ชัดในการดำเนินชีวิต และในเทศกาล เช่น ในเทศกาลงานวัดประจำปี งานเกี่ยวข้าวประจำปี ประเพณีการเล่นเข้าทรงผี แม่ศรีของเค็กผู้หญิง การแห่นางแมว การขอขมาเมื่อกระทำผิดประเพณี ฉากเหล่านี้เชื่อมโยงกับสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของตัวละคร ดังนี้

5.3.1 งานเทศกาล

งานเทศกาลของชาวบ้านจะเกิดขึ้นในทุกฤดูกาล สอดคล้องกับเกษตรกรรม หากคิดว่าสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ ผู้คนจะเริ่มเทศกาลแรกที่สงกรานต์ แต่สังเกตได้ว่า โครงเรื่องจบที่ฤดูร้อนคือต้นฤดูฝน คือในบทที่ 11 ลาก่อน-บ้านไร่ มีคำบรรยายว่า “ฤดูร้อนจากไปแล้วอย่างจริงจัง ฝนมาฟ้าครึ้ม และบ้านไร่เริ่มเปียกปอนอีกครั้งหนึ่ง ต่างกันแต่ว่าครั้งนี้จะไม่ได้เห็นมันอีก เขาบอกว่าบ้านไร่และหมู่บ้านอีกหลายแห่งจะจมอยู่ใต้สายน้ำ เมื่อเดือนบนภูเขาเสร็จแล้ว...” (149) เรื่องจึงลงเอยที่ ชาวบ้านจะต้องโยกย้ายออกจากบ้านไร่

นวนิยายเรื่องนี้เริ่มต้นที่ฤดูฝนที่แสดงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านไร่ เทศกาลแรกที่ผู้อ่านได้พบก็คือ เทศกาลสงท่ายปี เป็นเทศกาลงานวัดประจำปีก่อนหน้าเกี่ยวเกี่ยว ในเทศกาลนี้มีการออกร้านและการละเล่นที่บ้าน มีผู้คนแปลกหน้าเข้ามาและตื่นตาด้วยมหรรณานาชนิด

...ที่เค็ก ๆ ฝันถึง คืองานประจำปีของวัด สำหรับฤดูหนาวและเทศกาลสงท่ายปี ที่บ้านป่าจะลึกลับไปด้วยผู้คนแปลกหน้าและการละเล่นต่าง ๆ บ้านไร่อันมีคัมภีร์และลูกห่อด้วยไอเย็นจะอบอุ่นขึ้นและสว่างด้วยแสงไฟฟ้า และตื่นตาด้วยมหรรณานาชนิด

.....

เสียงเครื่องขยายเสียงคำรามขึ้นเหนือหมู่บ้านตั้งแต่ตะวันยังไม่ตกดินดี เสียงจากเครื่องปั่นไฟ ก็ครวญครางขึ้นพร้อมกับลำแสงจ้าที่กระจางจับท้องฟ้าอันมืดด้วยไอหมอก มีเสียงระนาดรัวซ้ำสลับกับเสียงกลองทัดแข่งกับเสียงเพลงลูกทุ่งลอยมมาจากโบสถ์สีทอง เข้าแผ่คลุมหลังคาบ้านในบ้านไร่เกือบทุกหลัง (59-61)

เมื่อถึงฤดูร้อนมีประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการเล่นเข้าทรงผีแม่ศรี ประเพณีแห่ นางแมว เมื่อเริ่มต้นเทศกาลก่อนถึงวันสงกรานต์ แต่ละบ้านจะมีกลิ่นหอมของแป้งข้าว กลิ่นกะละแม ข้าวเหนียวเปียก และขนมจีนน้ำยา เพื่อทำบุญใส่บาตร ในวันสงกรานต์และแจก แจกตนเองในหมู่บ้าน สะท้อนถึงความมีน้ำใจของคนในหมู่บ้าน สภาพชีวิตเช่นนี้เป็น เอกลักษณะสังคมชนบท

ระนาดร่ำมาจากวัด เสียงเย็นตามลมร้อนล่อง ไปตามริ้วบ้าน เมื่อวันสงกรานต์ เริ่มปลูกผู้คนตามเรือนชานให้ตื่นตาแต่เช้า คนเฒ่าแก่สาวหนุ่ม ไปชุมนุมกันอยู่ในวัด ทำบุญเลี้ยงพระด้วยข้าวปลาอาหารและขนมมณเฑียรที่นำไปจากบ้าน เสื้อผ้าใหม่ในวันอันพิเศษนี้หลากหลายราวกับสีของดอกไม้ในฤดู มีกลิ่นหอมของควินรูป เปลวเทียนและน้ำอบน้ำปรุง

ก่อนหน้านี้อันหลายวัน บ้านไร่เกือบทุกหลังอวลไปด้วยกลิ่นหอมของแป้งข้าว กลิ่นกวนกะละแมและข้าวเหนียวเปียก ที่หอมแรงทำกันจากหัวตำถึงคักคั้น และเมื่อตกถึงเช้ากลิ่นขนมจีนน้ำยาก็ฟุ้งทั่วไป ทั้งศาลาการเปรียญและแม่แต่ในกระท่อมทับท้ายท้องนา ไกลออกไป อาหารและของเหล่านี้นอกจากจะทำไว้เพื่อ งานบุญใส่บาตรแล้วก็แจกแจกตนเองให้กับบ้านใกล้เคียง” (117-118)

ในประเพณีการเล่นเข้าทรงผีแม่ศรี ผู้อ่าน ได้เห็นสภาพชีวิตและความเชื่อของคน ในชนบทที่ต่างไปจากสังคมเมือง มีการอัญเชิญวิญญาณมาเข้าทรงเด็กผู้หญิงผู้ร้ายเรียกว่า แม่ศรี แสดงว่าความเชื่อฝังฝังอยู่ในวัฒนธรรม มีบทบาทหน้าที่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของ คนชนบท

เสียงโตนร่ำล่องลอยพอให้ได้ยินแว่วๆ มาถึงลานคินหน้าบ้านผู้ใหญ่เพิ่ม พวก เด็กๆ ผู้ชายยกขบวนกันมาถึง เห็นลำโพงวิทยุใจเกล้าเป็นเข้าก็เข้าการให้แก่เด็กๆ ผู้หญิง ทั้งจุดได้จุดธูปและเคลื่อนครกตำข้าวออกมาจากใต้ถุนบ้าน การเล่น เข้าทรงผีแม่ศรีกำลังจะเริ่มขึ้น ศรีนวลหน้าอ้อม นั่งลงบนครกตำข้าวที่ถูกคว่ำลงไป แล้ว มือสองข้างแนบหูให้ผ้ารัดผูกตาและมีกำนรูปจุดไฟแดงเหน็บอยู่ที่หูทั้งสอง ข้าง

เด็กอื่นๆ นั่งล้อมวง ปักก้านธูปที่จุดแล้ว รายล้อมเรียงไว้เป็นระยะๆ ต่างควมมือและร้องเพลงเชิดผู้แม่ศรีมาตุ์ในกายของศรีนวลที่นั่งนิ่งอยู่ตรงกลาง ลมที่งกลิ่นรูปหอมตลบทั่วบริเวณ ดุติแดงเป็นจุกๆ มีควันสีขาวเป็นเส้นสายลอยคดโค้งวนรอบ และทำให้ที่ตรงนี้ดูศักดิ์สิทธิ์ มีวิญญานอันเร้นลับว่าวนอยู่” (120-121)

ในประเพณีการแห่นางแมวผู้อ่านได้พบว่า ฉากของประเพณีการแห่นางแมวเชื่อมโยงกับสภาพชีวิตที่แห้งแล้งของคนในชนบท คนในหมู่บ้านจึงร่วมกันแห่นางแมวเพราะเชื่อว่าการแห่นางแมวจะทำให้มีฝนตกต้องตามฤดูกาล

พวกเขาเอาแมวใส่ข้องที่เล็กแคบและเดินหามันไป แวะตามเรือนบ้านเกือบทุกหลัง พร้อมร้องรำทำเพลงที่มีเนื้อหาอ่อนฟ้าและทเวดคาเบื่องบน บันดาลให้ฝนตกลงมา มีคนร้องนำและหลายคนร้องตามเป็นลูกคู่กระทู้งเสียง พร้อมๆ กับประกอบเสียงโทน เสียงถึง และตีกรับเข้าจังหวะ แวะบ้านไหนก็เตรียมน้ำในขันไว้สาครใส่เข้าไปในข้องที่ “นางแมว” ขุดควอยู่และส่งเสียงร้องคราง (126)

5.3.2 การประกอบอาชีพ

ประชาชนในบ้าน ไร่นี้เป็นชาวนาด้วย ดังนั้นวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกันจึงเห็นเด่นชัด มีฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับสภาพชีวิตที่แสดงถึงความแข็งขันและความสามัคคีที่ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือเกื้อหนุนเกี่ยวข้าวของคนในหมู่บ้าน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีค่าแรงตอบแทน แต่คนในหมู่บ้านก็มากันมากลักษณะนี้จะแตกต่างกับสภาพชีวิตของคนในสังคมเมืองที่ส่วนใหญ่จะมีสภาพชีวิตต่างคนต่างอยู่

เพชรยืนอยู่ที่ลานคินหน้าเรือนบ้านของผู้ใหญ่เพิ่ม มองออกไปที่ทุ่งกว้าง ป่าข้าวเคลื่อนไปด้วยคนที่ก้ม ๆ เงย ๆ กระจายกลุ่มกันออกไปในแต่ละกระตงนา เสียงขวับเกี่ยวลอลมผสมกลิ่นฟางข้าวหอมจรุงไปทั่วทุกอณูแห่งผืนแผ่นดิน แดดสายร้อนแรงขึ้นแต่ไม่อาจจะกลบกลิ่นหอมหวานนั้น

.....

นาผู้ใหญ่เพิ่มกับผู้คนในบ้านไร้อ่างใช้เวลาเกี่ยวอาจถึง 2 วันเต็ม ผูกมัดให้เป็น ฟอนทั้งไว้อีก 2-3 แดง พลิกกลับไปมาให้ความชื้นเหือดลง แล้วค่อยขนมาลอม ฟางเป็นชั้น ๆ ไว้ที่ลานดิน หลังจากนั้นก็นวดด้วยตีนวัว เขียบย่ำให้เมล็ดหลุด จากรวง งานเก็บเกี่ยวกินเวลาอีกหลายวันคืนด้วยกัน พร้อมผู้คนพลุกพล่านและ เด็ก ๆ ไล่ตุน

ดูท่าที่วัวไม่คดคิ่น ดูพวกมันคุ้นเคยงานมาแล้วเป็นอย่างดี และเหมือนรู้ดีว่า มันจะต้องเขียบย่ำฟอนข้าวได้ฝ่าเท้าของมันนั้นไปจนถึงคิกคิ่น มีคนคอยไล่ให้ มันเดินวนไป ฟุนฟางฟุ้งปลิวขึ้น ผสมเสียงจากคนที่คอยร้องกำชับ กับเสียงลิก เป็นบางครั้งดังจากลำคอของวัวหนุ่ม

ผู้คนมากันมาก งานนวดข้าวของเหล่าเพิ่มเป็นไปอย่างคึกคัก บ้างช่วยกันไล่วัว บ้างช่วยขนฟอนข้าว บ้างก็คอยพลิกฟางกลับไปกลับมาให้วัวย่ำได้ตลอด และ บ้างก็ใช้ขอไม้คอกวาดเศษฟางเศษหญ้าออก ทั้งช่วยตีฟอนข้าวให้กระจายและ ให้เมล็ดข้าวเปลือกร่วงหลุดออกจากรวง (87-94)

5.3.3 ครอบครัวและการแต่งงาน

ชีวิตของตัวเอกและเพื่อน ๆ ดำรงอยู่ท่ามกลางการโอบอุ้มของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะ พ่อแม่ ฉากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงเป็นฉากสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สร้างความเข้าใจได้ว่าเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างไรใกล้ชิด แต่ผู้ใหญ่ก็เปิด โอกาสให้เด็กมีเวลาเป็นตัว ของตัวเอง ดังเช่น

เพชร, ห่องผู้ พร้อมเพื่อน ๆ อีกหลายคน เมื่อถึงวันเสาร์-อาทิตย์ต่างก็มีอิสระ ในการพกพานั่งสติกเหน็บไว้ได้ซาบซอบเบื้องหลังของกางเกง ให้ด้ามไม้ล่อ ออกมาคล้ายกับปืนอาวุธร้าย มีหลายคนที่ไม่ค่อยขยับ คอยดูวัวและเล็มหญ้าอยู่กลาง ฟุ้งชอบคันทนา พวกมันมาร่วมวงด้วยการออกล่าเหยื่อและประลองความแม่น (25)

การผจญภัยของเด็ก ๆ เป็นเหตุให้เขามีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทาง วัฒนธรรมในด้านการผูกสมัครรักใคร่อยู่ด้วย ดังเห็นได้จากบทที่ 5 “ใบเย็บ...ใบข้าว” ที่เพชร

ได้ช่วยเคล้ากับลำไยให้ได้ติดต่อกัน ในบทนี้ผู้อ่านจะได้พบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในเรื่อง การแต่งงาน การเลือกคู่ครองและความซัดห่วนเมื่อมีความซัดแย้ง

การแต่งงานที่ถูกต้องตามประเพณีโดยปกติจะเริ่มขึ้นเมื่อบ่าวสาวได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย แต่ในกรณีนี้เคล้าถูกกีดกันเพราะมีฐานะทางเศรษฐกิจ ค่อยกว่าจึงได้พาลำไยหนีตามกันไป ทางออกของวัฒนธรรมนี้ คือการเปิดโอกาสให้สามี ภรรยาได้กลับมาขอขมาอย่างเป็นทางการจะเป็นกิจจะลักษณะ ดังที่มีขบวนแห่ของพรรคพวกเพื่อนฝูงที่ ร่ำรำ ร่วมกันถือกล้วยอ้อยและผลไม้มาทำพิธี

ขบวนแห่เป็นริ้วมาบนคันนาสูง เสียงกลองยาวและเสียงโห่เคล้าใบข้าวต้องลม ระงมอยู่เหนือทุ่งกว้าง พรรคพวกเคล้ามาร่ำรำร่า ถ้อยค้ออ้อย ถาดกล้วย และส้ม สุกสุกไม้ พวกเขาบ่ายหน้ามายังเรือนบ้านเฒ่าเพิ่ม ท่ามกลางเสียงตำราวลสุกในวัน เริ่มต้นชีวิตใหม่ อันต้องด้วยธรรมเนียมของคู่ผิวเมียใหม่หมาด

เคล้ากับลำไยเคียบเสียบอยู่ในขบวนแห่ส่งตัวเพื่อขอขมาลาโทษ (103)

ฉากทั้ง 3 ประเภท คือ ฉากที่เป็นลักษณะทางกายภาพ ฉากเวลาและฉากที่เป็น สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชนบท อัครศิโรเขียนขึ้นอย่าง กลมกลืน ให้ผู้อ่านประทับใจในการดำรงชีวิตของตัวละคร เข้าใจวิถีคิดที่เป็นพื้นฐานของ พฤติกรรมการแสดงออก ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

6. บทสนทนา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การใช้บทสนทนา โดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์ได้เป็น 3 หัวข้อ คือ

6.1 แสดงภูมิหลังของตัวละครหรือเหตุการณ์

บทสนทนาในมหกรรมในท้องทุ่ง ช่วยแสดงภูมิหลังของตัวละครหรือเหตุการณ์ ให้ผู้อ่านได้รับรู้พร้อม ๆ กับตัวละครแทนการบรรยาย ดังที่เพชร ได้ยื่นพ้อเล่าให้แม่ฟังถึง ภูมิหลังเรื่องความเก่งกาจของตาลเดี่ยว ยอดขุนเฒ่า นักมวยชื่อดังประจำจังหวัดซึ่งเป็น หลานชายครูดาบในบทที่ 2 “อาวุธร้ายจากบ้านไร่”

“แม่เองรู้ไฉนว่า ไอ้หลานครูดาบคนนี้นะ มันชกไม่เคยแพ้ใครเลย มันตะเหมือนจักรผัน มีเข่าขาว่าเป็นลำตาลกระแตกหนักยังกะท่อนซุง สอกรี้ก็คมปานกันกะมีคดาบ” เพชร ได้อินพ่อเต่าให้แม่ฟังอย่างเห็นภาพความเก่งกาจของตาลเดี่ยว “ข้าต้องไปคูแม่” พ่อทำปากหมั่นเขี้ยว พาลให้แม่หมั่นไส้

“พ่อเองเคยเห็นรีเปล่า ไอ้ที่เล่ามานี้...เคยไปคูมันชกหรือ” แม่ว่า
พ่อเงิบเสียง ยิ้มเหย

“ครูดาบแก่เล่าให้ฟัง” พ่อทำเสียงเบาลง “แต่ข้าเคยเห็นมันนะ มาพักอยู่บ้านครูดาบ แหม...หน้าคามันหล่อแทบจะไม่มีร่องรอยของนักมวยเลยแหละ นี่แม่ เขาว่ากันว่าไม่เคยมีคู่ต่อสู้คนไหนที่จะทำให้ไอ้ตาลเดี่ยวมันบาดเจ็บหรือว่ามีบาดแผลได้เลย มันเป็นยอดนักมวยของจังหวัด ถ้าไม่ใช่คนที่มันไม่มาชกให้ดูหรอก” (28)

เมื่อฟังบทสนทนาที่เพชร ได้รู้คีย์ว่ากรมาของ “ยอดนักมวย” ผู้ที่มีความหมายต่อชาวบ้าน ไร่มากเพียงใด แต่เพชรก็ไม่ได้คาดว่า คนจะเป็นคนทำลายการขึ้นชกของ “ตาลเดี่ยว ยอดขุนเข่า” เพราะความประมาทและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในคอนค้อมาที่เพชรใช้หนังสือศึกษานก หลาลเป่า ความเสียหายที่เกิดขึ้น ก็ทำให้เพชรกับเพื่อน ๆ พร้อมกับผู้อ่านเห็นโทษของความประมาทได้ชัดเจน ถึงแม้คนอื่นจับไม่ได้ว่าตาลเดี่ยว บาดเจ็บเพราะอะไร

อัศศิริยังใช้บทสนทนาแสดงภูมิหลังของตัวละครอื่น เช่น เกล้า หนุ่มชาวสวนพริก ที่มาหลงรักลำไย ลูกสาวผู้ใหญ่เพิ่ม ผู้อ่านจะเข้าใจฐานะของเกล้าว่าค่อนข้างยากจน ไม่สามารถเทียบกับลำไยได้ แต่ที่จริงพ่อของลำไยก็เคยทำไร่พริกเหมือนพ่อของเกล้ามาก่อน นั่นแสดงว่า สิ่งที่น่าชื่นชมน่าจะเป็นความขยันหมั่นเพียรมากกว่า บทสนทนาของเกล้ากับลำไยสื่อความหมายดังกล่าว

“ถามจริงเถอะ พี่เกล้า” ลำไยว่า “จดหมายที่เขียนถึงฉันนะ ไปลอกใครมาหรือ...”

เกล้าอมยิ้ม เขาจับแก้มยิ้มเข่าเล่นก่อนจะว่า

“พี่เข้าไปตลาดเจอหนังสือรวมจดหมายรักก็ซื้อติดมือมา พี่ลอกเค้ามาบางตอน
หรือกไม่ใช้ทั้งหมด เห็นเค้าเขียนเพราะดี มันตรงกับใจของพี่ จริง ๆ นะลำไย”
เค้าว่าไปพลาดทำตากรู้มกริม “พี่นะรักเอ็งจริง ๆ เหมือนกับที่เขียนนะแหละ”

ลำไยหัวเราะคิก ก้มหน้า

“ทำอะไร” เค้าสงสัย

“จำที่พ่อบอกว่า ถ้าฉันอยู่กับพี่เค้าคงได้แค่นี้พริก”

เค้าไม่จำด้วย เขาทำที่ฮึดฮัด

“พัทธ์... พ่อผู้ใหญ่ของเอ็งนะ แน่มาจากไหน เมื่อหนุ่ม ๆ ก็ทำไร่พริก
เหมือนกับพ่อฉันนี่ละ ทำมาดูแลกัน”

ลำไยหัวเราะคิกอีก ที่ขี้วเค้าให้หงุดหงิด ก่อนโผล่เข้าไปกอดเขา

“พี่รู้ตัวดี ลำไย” เสียงเค้าอ่อนและเศร้า “พี่มันเป็นคนจนยาก คนเค้าถึงได้
รังเกียจ ปัญญาที่จะไปสู่ขอให้พ่อของเอ็งเรียกเงินทองคำสินสอดทองหมั้นนั้นไม่มี
หรือ พี่นะมีแต่ตัวกับความรัก ถึงได้บอกลงใจ ขอให้ลำไยไปกับพี่” เค้ากอด
เขแน่น เขาว่าวอนอย่างสุดเหวี่ยง

ลำไยหัวเราะอีก ก้มหน้า

“ทำอะไรอีกล่ะ” เค้าเขยคกงขึ้นมาถาม

“จำที่พ่อว่าฉัน ว่า... ถ้าพี่เค้ามาสู่ขอ คงมีแต่พริกเป็นของหมั้นเต็มบ้าน
หรือก”

คราวนี้เค้าไม่โมโห กลับหัวเราะ “เออ! ... พ่อของเอ็งนี่ ช่างว่แท้ ๆ ะ”

(97 - 99) (เน้นโดยผู้วิจัย)

ผู้แต่งยังใช้บทสนทนาสื่อความหมายถึงเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นและกระทบ
ต่อชีวิตของตัวละคร ดังใบบทที่ 10 “ครูจวง” ครูจวงใช้บทพากย์หนังตะลุง แจ้งให้ชาวบ้าน
เตรียมอพยพตั้งบทสนทนายะหว่างตัวหนังตะลุงชื่อ ไอ้หน่งกับ ไอ้เปลือย ดังผู้ชม (และผู้อ่าน)
กลับจากโลกจินตนาการสู่โลกแห่งความจริง ต่อไปนี้

“ไอ้ที่มันหังไปนั่นในห้องเรื่องนะไวย เปลือย! ไอ้เขื่อนจริง ๆ นะกำลังสร้าง
อยู่ที่เขาโน่น...” ไอ้หน่งชี้มือไปทางเขาเหนือบ้านไร่

“ก็นั่นจ้...ไอ้เห่งง! หลวงท่านสร้างนะโว้ย เชื่อนี่ใครจีนไปรื้อต้องเข้าคุก
แน่ ๆ หนุมานที่ไหนก็ช่วยไม่ได้หรอกวะ”

“จะทำไมกันดีเพื่อน?...”

“จะทำไม ก็เตรียมย้ายกันซิวะ” ไอ้เห่งงบอกพลางชี้มือมาหน้าจอ “พวกบ้าน
ไร่นี้เตรียมตัวกันได้แล้วขอรับ ครูจงมาก่อนมาเล่นหนังท่านแะะ ไปจังหวัดมา ผาก
บอกเกล้ากระผมให้มาบอกคนในบ้านไร้ ให้เตรียมอพยพโยกย้ายกันไว้แต่เนิ่น ๆ
คำสั่งของหลวงท่านออกมาแล้วนะขอรับ เราเป็นราษฎรต้องทำตาม เฒ่าพี่มู
หรือยังล่ะ หรือว่ามีแต่หัวงหลานคนแรกอยู่...” ครูจงหยอกเพื่อนผู้ใหญ่บ้าน
(144)

จะเห็นได้ว่า การใช้บทสนทนาแทนการบรรยายช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจตัวละครและ
รู้สึกร่วมกับเหตุการณ์ได้เป็นอย่างดีเหมือนได้เป็นส่วนหนึ่งในเรื่องด้วย

6.2 แสดงลักษณะนิสัยและความขัดแย้งของตัวละคร

ผู้แต่งใช้บทสนทนาแสดงลักษณะนิสัยของตัวละคร นับเป็นการแสดงตัวละคร
โดยอ้อม (Indirect Characterization) ผู้อ่านจะสังเกตและวิเคราะห์ได้เองว่าผู้พูดมีลักษณะ
นิสัยอย่างไร ในมหรกรรมในท้องทุ่งนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่าเพชรเป็นคนมุ่งมั่น กล้าเสี่ยงและชอบ
ทดลอง ดังบทสนทนากับหย่องคู่ ในบทที่ 2 เมื่อเพชรกระตุ้นให้หย่องคู่ชิงนกเอี้ยงในวัด
เมื่อหย่องคู่ปฏิเสธ เพราะกลัวพระในวัดจะลงโทษว่า

“หย่องคู่...” เพชรกระซิบ

“แกมันแม่นกว่าเพื่อน เย็นนี้ต้องเอาให้ได้นะเว้ย ไอ้เอี้ยงค้อนั้น...”

หย่องคู่ส่ายหน้า

“เฮ้...ข้าไม่เอาด้วยหรอก พระในวัดนะจะตายไป” หย่องคู่บอกด้วยความเข็ด
หลาบ... (24-25)

ในที่สุดเพชรก็นำเพื่อน ๆ ไปหานกบ้านอิง จนมาถึงบ้านครูดาบ และเพชรยิง
พลาดไปถูกคาลเตี๋ย ขอดขุนแก้ว ได้รับบาดเจ็บ ส่วนหย่องคู่ เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น อารมณ์

ร้อนและไม่ชอบการถูถูกจากผู้อื่น ดังบทสนทนาระหว่างเพื่อน ๆ กับหย่องคู่ ขณะที่เล่นกั๊ก
จิ้งหรีด ในบทที่ 1 “ทองแดงคันฤดูฝน”

“ไง!...หย่องคู่...” เพื่อนคนหนึ่งว่า “ปล่อยมันไปที่คองหญ้าคาหะอะ มัน
บาดเจ็บมากแล้ว” ส่วนเพื่อนอีกคนพูดอย่างซื่อ “น้ำมันเลี้ยงผาของเอ็ง พอจะ
รักษามันไหวมั๊ยละ แล้วค่อยมาสู้กันใหม่”

มีแค่เสียงชื่นชม - เจ้าทองแดงของเพชร - มันคือเพชรฆาตตัวใหม่ของ
โรงเรียนบ้านไร่ที่มากับฝนคันฤดูนี้โดยแท้

หย่องคู่ คว่า “ไอ้กบ” มากระทึกด้วยความโกรธ มันตายแบบติดดินทุ่งหมาด
ฝน ท่ามกลางการตื่นตะลึงของเพชรและเพื่อน ๆ

“ดีละ !...” หย่องคู่เสียงถัน จี๋หน้าเพื่อน ๆ

“ที่เนินเขาบ้านซำ มีไอ้ทองแดงขังจิ้งเยอะ ข้าจะไปหามาสู้ใหม่” เขาพูดจบก็
หันหลังวิ่งออกมาจากกลุ่มเพื่อน

เมื่อยามบ่ายยังไม่ทันแว่วเสียงระฆังโรงเรียนเลิก มีคนเห็นหย่องคู่วิ่งกลับบ้าน
ไปเร็วราวลมพัด ! (18)

เฉ่าเพิ่ม เป็นตัวละคร ที่ผู้แต่งแสดงลักษณะนิสัย ในบทสนทนาว่าเป็นคนอารมณ์
ร้อนและซัดตัวเองเป็นใหญ่แต่ก็ยังฟังเหตุผลอยู่บ้าง ในบทที่ 5 “ใบเอ๋ย... ใบข้าว” ว่า

“กูจะฆ่ามันทั้งคู่...” เฉ่าเพิ่มส่งเสียงคำรามพลางฮึดฮัด ยกปืนแก๊ปประทับเข้า
กับบ่าอีก คราวนี้มีคนเข้าห้าม

“เป็นบ้าไรตาเฉ่า...” ลูกบ้านอาวโสเข้าเชี่ยยุค คนอื่น ๆ ค่างนัง

“แล้วก็ให้มันแล้วไป เด็กมันจะรักกันชอบกัน แกไปรั้งมันไว้ไม่ได้คอก ปล่อย
มันไปก่อนหะ ค่อยแก้กันภายหลัง” ลูกบ้านอาวโสแนะนำรีบร้อนให้เฉ่าเพิ่ม

“เอ็งมันไม่เข้าใจ อ๋ามาว่าเลขเว้ย! ออกไปนะ อย่าห้าม ต้องเอามันให้หาย
แค้น” เฉ่าเพิ่มยังฮึดฮัด

“ไปฆ่าแกงมันตายนะ คะรางนะตาเฉ่า ใจว่าแกเป็นผู้ใหญ่บ้านหลวงเค้าจะ
ปล่อยให้ทำได้” ลูกบ้านอาวโสให้สติแกมหมั่นไส้ คราวนี้เฉ่าเพิ่มนัง

“เอาเหอะ ตามแต่ ข้ารับรองเองว่าจะให้ไอ้เกล้ามันมากราบสมา ข้าส่งสาร มันวะ มันนำส่งสารนะ การงานมันก็ขยัน เพียงแต่จนเท่านั้น...” ลูกบ้านอาวโศ ได้โอกาสว่าเรื่อย (103)

ความขัดแย้งในวรรณกรรม เป็นส่วนหนึ่งของโครงเรื่อง ในเรื่อง มหกรรมในท้องทุ่ง ผู้แต่งใช้บทสนทนาแสดงประสบการณ์ของเด็กที่ห่างไกลจากความรู้ปัญหาต่างจากผู้ใหญ่ ดังในบทที่ 6 “ขี้ม้า...หาเจ้าเมือง” ว่า

“เพชร พรุ่งนี้ไปกับแม่ พวกบ้านไร่เค้าจะไปจังหวัดกัน ต้องตื่นแต่มีคนะลูก” แม่บอกเสียงเรื่อย ๆ

เพชรรู้สึกดีใจที่จะได้ไปเห็นตัวตึกใหญ่โตในจังหวัดเป็นครั้งแรกของชีวิต ที่ได้ยินเสียงแต่เรื่องเล่า เขาเดินเดิน คั่นคั่นอก

“ไปเที่ยวหรือแม่ มีเด็ก ๆ ไปมากมัย”

“คงจะไปกินเยอะแหละ เพราะผู้ใหญ่ในหมู่บ้านจะไปกินทุกคน เราไม่ได้ไปเที่ยวหรอก ไปหาเจ้าเมืองในจังหวัด ไปร้องทุกข์ ข่าว่าหลวงจะสร้างเขื่อนให้พวกเราต้องรื้อบ้านอพยพไปอยู่ที่อื่น” แม่พูดเสียงเศร้า...(108-109)

อัคริวิใช้บทสนทนาในเรื่องนี้ น้อยกว่าบทบรรยาย ผู้อ่านมักจะได้รับฟังเสียงเล่าที่แสดงความคิดของตัวละคร ที่เด่นคือ บทพูดเดียวกับตัวเอง ดังเช่นบทพูดเดี่ยวของแม่ที่พิมพ์เมื่อไม่พอใจเกล้าที่มาจับลำไยลูกสาวของตนว่า

...คนเค้าได้ยินเสียงหวานอันคุ้นเคยลอยลมมาจากหน้าต่างของเรือนก็สะดุ้งเฮือก “โหมล่ะ!...นี่” เค้าเพิ่มเริ่มอารมณ์เสีย และเมื่อหันไปมองเห็นภาพก็รู้สึกกระดูก

“ลำไย ลูกสาวรัก...นั่นเอ็งลอยหน้าขานเสียงหวานทักเจ้าคล้ายอย่าง โจ่งแจ่ง โขยไม่เกรงใจพ่อเลยหรือ...แหม...ไอ้เวรเกล้านั่นก็เอาเชียว โบกไม้โบกมือหยั่งกะพระเอกหนังแน่ะ...ไอ้เวร!...มิน่าเล่า พ่อแม่มันถึงได้ซิงตายไปก่อน คงทน

ไอ้ลูกเวรนี่ไม่ได้ ปล่อยให้มันจมอยู่กับกลิ่นฟริกคนเดียวสมแล้ว!” ...แต่่าเพิ่มติด
ขัดแค่น แต่ก็ต้องข่มใจหันมายิ้มแย้มทักทายลูกบ้านทั้งหลายที่ทยอยมาถึง (85)

อัสสิริยังใช้บทสนทนา แสดงความคลี่คลายปัญหา และแสดงวิถีปฏิบัติของ
ชาวบ้านด้วย ดังเช่นในบทที่ 5 “ใบเอ๊ย... ใบข้าว”

“กูจะมำมันทั้งคู่...”...แต่่าเพิ่มส่งเสียงคำรามพลางฮึดฮัดยกปืนแก้ป้ประทับ
เข้ากับบ่าอีก คราวนี้มีคนเข้าห้าม

“เป็นบ่าไรดาแต่่า...” ลูกบ้านอาวุโสเข้าเยี่ยชูด คนอื่น ๆ ต่างนั่ง

“แล้วก็ให้มันแล้ว ไป เด็กมันจะรักกันชอบกัน แกไปรั้งมันไว้ไม่ได้ดอก
ปล่อยมันไปก่อนเหอะ ค่อยแก้กันภายหลัง” ลูกบ้านอาวุโสแนะนำร้อนให้แต่่า
เพิ่ม

“เอ็งมัน ไม่ใช่ข้าว อย่ามาวันลยเว้ย! ออกไปนะ อย่าห้ามต้องเอามันให้หาย
แค่น” แต่่าเพิ่มยังฮึดฮัด

“ไปฆ่าแกงมันตายนะ ตะรางนะตาแต่่า ใจว่าแกเป็นผู้ใหญ่บ้านหลวงเค้าจะ
ปล่อยให้ทำได้” ลูกบ้านอาวุโสให้สติแกมหมั่นได้ คราวนี้แต่่าเพิ่มนั่ง

“เอาเหอะ ตาแต่่า ขำรับรองเองว่าจะให้ไอ้เคล้ามันมจกราบสมา ขำสงสาร
มันวะ มันน่าสงสารนะ การงานมันก็ขยัน เพียงแต่จนเท่านั้น...”ลูกบ้านอาวุโสได้
โอกาสว่าเรื่อย

แต่่าเพิ่มบ้วนน้ำลายลงดิน แล้วยังป็นขึ้นฟ้าจนนกกลางคืนตกใจร้องเสียงก้อง

“เออ! ยังไปข้างบนโน่น ขำไม่ว่าแกหรือก ยิ่งจะให้หน้าใจดาแต่่าเอ๊ย...”
ลูกบ้านอาวุโสพร้อมกันกับเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ ยังได้ยินเสียงเอะอะของแต่่าเพิ่ม
อาละวาดอยู่บนเรือน...(102-103)

จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านอยู่ในความสงบได้ด้วยการรับฟังเหตุผล
การประนีประนอม และการให้อภัย ซึ่งต่างจากการระบายอารมณ์ และการเอาชนะคะคานกัน

6.3 แสดงคำสั่งสอนที่มีผลต่อการเรียนรู้

ตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่ในเรื่อง มหกรรมในท้องทุ่ง แต่ละคนมีบุคลิกลักษณะที่ต่างกันออกไป โดยเฉพาะ แม่ของเพชรและครูดาบซึ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับเพชรและเด็ก ๆ ก็ให้ความเคารพนับถือทั้ง 2 ท่าน ผู้อ่านจึงจะได้เห็นบทสนทนาระหว่าง แม่กับเพชรและครูดาบกับเพชร ช่วยปลูกฝังคุณธรรมแก่เขาได้ ในบทที่ 1 เรื่อง “ทองแดงคืนฤดูฝน” ตอนที่แม่พร่ำสอนเพชรไม่ให้เขาไปจับจิ้งหรีดมาถักกัน แม่เตือนเพชรว่าการกระทำเช่นนี้เป็นบาปกรรม ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นแนวคิดความเชื่อในเรื่องบุญบาปผ่านคำพูดของแม่เป็นบทสนทนาไว้ถึง 2 ตอนว่า

“จิ้งหรีดมันกินหญ้าแล้วก็กินน้ำค้าง มันเกิดมาช่วงสั้นๆ ถึงเวลาก็ตายไป เอามันไปถักกันนะบาปนะลูก” แม่สอนเพชร (15)

“แม่บอกแกล้งแล้ว เพชร เทียวไปจับสัตว์มากักขังเอาไปถักกันนะ บาปมันหนัก เห็นมดไปคู่อ้อยของกู่ตี นอนอยู่ที่สุขศาลา ดินบวมหยั่งกะดินข้างนะ” แม่เล่าให้เพชรฟังว่าหอยของกู่ถูกตะขาบค่อยเอาระหว่างแหวกกอหญ้าเดินหาจิ้งหรีดที่ขายป่าริมเขา พร้อมกับตำทับว่า “ไอ้ทองแดงของแกรีบเอาไปปล่อยซะ แม่ไม่อยากเห็นแกดินบวมเหมือนไอ้หอยของกู่อีกคน” (21)

บทที่ 2 เรื่อง “อาวูรร้ายจากบ้านไร่” ตอนที่ครูดาบกล่าวเตือนนักเรียนไม่ให้ นักเรียนไปเล่นยิงหนังสติ๊กในที่ชุมชนของหมู่บ้าน เพราะอาจไปสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ข้าวของและชาวบ้านได้ อัคริธิ์แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความรอบคอบ ไม่ประมาทผ่านคำพูดของครูดาบ ในบทสนทนาและอีกตอนหนึ่งที่ครูดาบคาดคั้นความจริงจากเด็กๆ หลังจากได้เคยเตือนเรื่องการเล่นยิงหนังสติ๊ก ครูดาบต้องการให้เด็กๆ ขอมรับผิดและรับการลงโทษ เป็นการชดเชยความผิดที่ได้กระทำไป ดังในบทสนทนาว่า

“หนังสือพิมพ์มันอันตราย ระวังจะถูกคนและข่าวของเสียขาย พวกเขาจะต้องออกไปยังกลางป่ากลางทุ่ง โน่น ไม่ใช่มาyingกันแฉวนี้” ครูดาบมักกำชับหลังจากที่หย่องคู่ยิงใบระกาของวัดร่ว่ง และห้ามขาด ทุกคนพาหนังสือพิมพ์มาโรงเรียน จะถูกริบ ถูกเขียน ครูใหญ่เอาจริงในเรื่องนี้ ไม่มีใครกล้าฝ่าฝืน (26)

ก่อนทบทวนบทเรียนเมื่อเช้าวันต่อมา ครูดาบหน้าดมิ่งตั้งอยู่หน้าชั้น และลงมือตรวจค้นเด็กผู้ชายทุกคน โดยครูดาบอ้างว่า “มีผู้ปกครองบางคนร้องเรียนมายังครูว่าพวกเราชิงหนังสือพิมพ์เข้าใส่ไม้เท้าของเค้า ทำให้ไม้เท้าป่วยเมื่อวานนี้ ใครเล่นหนังสือพิมพ์กันบ้าง ยกมือขึ้นสารภาพอย่างลูกผู้ชายซะ” ครูดาบทำขึงขังเด็กทุกคนเงียบกริบ

ครูดาบค้นหนังสือพิมพ์ เมื่อไม่เจอจึงอาศัย “ความเป็นผู้กล้าโลก” ใช้กึ่งสนทลกันเด็กผู้ชายทุกคนในชั้น ไม่มีการละเว้น ยิ่งหย่องคู่ ครูดาบเขม่นมองหน้าก่อนลงมือหนักขึ้นนิด พลางคักคอไปด้วย “ครูรู้หน้า...รู้ว่าใคร” (31)

บทที่ 5 “ใบเอี้ย...ใบข้าว” ในตอนหนึ่งของบทสนทนาระหว่างแม่กับเพชรช่วงที่มีเทศกาลเกี่ยวข้าวของหมู่บ้าน อัสศิริแสดงให้เห็นแนวคิดในเรื่องการรู้จักบุญคุณของแม่โพสพผ่านคำพูดของแม่ในบทสนทนาว่า

“เพชรเอี้ย...แกดูดวงตะวันสิ มันยังเดินอ้อมนาข้าว แม่โพสพตั้งห้องพระอาทิตย์ยังให้ความเคารพ เราเป็นคนก็ควรจะรู้จักบุญคุณ ท่านเลี้ยงเราให้เติบโตมีชีวิตอยู่ได้ กินข้าวอย่างทิ้งขว้าง อย่าเอาคืนไปเหยียบ บารปนะลูก” แม่พูดกับเพชรระหว่างที่นั่งอยู่นอกชานบ้าน ปรายตาคุ้งสี่ทองที่ค้องแสงตะวันเย็น (78)

จะเห็นได้ว่าภาษาพูดที่ตัวละครสูงวัยกล่าวสั่งสอนลูกหลาน ประกอบด้วยเหตุผลที่หนักแน่นเป็นอย่างดี จึงโน้มน้าวจิตใจของผู้อ่านให้รู้สึกคล้อยตามและสามารถจดจำสาระที่คิเหล่านั้น ไปประพฤติปฏิบัติตามต่อไป

7. สัญลักษณ์

ในเรื่องมหกรรมในท้องทุ่ง คุณค่าของการเรียนรู้ อยู่ที่การเล่นที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตและให้ความสุข ในสังคมของเด็กชาวชนบท บุคลิกลักษณะนิสัยของเด็กชายชาวชนบทส่วนใหญ่มักซุกซน เทียวเล่นอยู่ตามป่า บึงและท้องนา กิจกรรมส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและการทำงานากิน สัญลักษณ์ที่สำคัญคือ การเล่นนั่นเอง

ในบทที่ 1 “ทองแดงต้นฤดูฝน” จิ้งหรีด เป็นสัญลักษณ์ของนักสู้สำหรับเด็กชายชาวชนบท กิจกรรมหน้าฝนของกลุ่มเด็กผู้ชายในบ้านไร่ คือ การกัดจิ้งหรีด เด็กผู้ชายแต่ละคนจะนำจิ้งหรีดที่ตนเลี้ยงมาทำพนันกัน โดยมีเส้นยางเป็นเดิมพัน ดังบทบรรยายว่า

ในโลกของเด็กๆ อย่างเพชร, ห้อยงู้ และเพื่อนชายร่วมโรงเรียน จิ้งหรีดคือตัวแทนของนักสู้ที่สามารถและเป็นเครื่องหมายของผู้ชาย ที่ต่าง ไปจากดอกไม้แมลงทับ สิ่งมีค่าก็เพียงของเล่นในบ้านไร่และเอาไว้สำหรับสู้หญิง เช่นเดียวกับจิ้งหรีดตัวเมียตัวเล็กมีปีกบาง พวกเขาจับ ได้แล้วโยนเล่น (15)

ในบทที่ 2 “อาวุธร้ายจากบ้านไร่” ผู้เล่าเรื่องแสดงให้เห็นว่า หนังสือคือเป็นสัญลักษณ์ของการไล่ล่าที่ท้าทายในความรู้สึกของกลุ่มเด็กผู้ชาย ยิ่งถ้าหนังสืออันใดมีร่องรอยของการสังหารอยู่ ก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์และความเก่งกาจของผู้เป็นเจ้าของ ดังที่ผู้เล่าเรื่องบรรยายไว้ว่า

ยกเว้นหนังสือดีดึกของห้อยงู้ที่เขาคุยหนักหนาว่าทำขึ้นจากเขาควายป่า มีขอด้ามโค้งงามยิ่งกว่าเขาวัวควายในบ้านไร่ทุกตัว ทั้งมีสีค่าลึกลับ ห้อยงู้ ทาเลือนนกยังเห็นรอยเกราะกรังไว้บนหนังสืออันนี้ด้วย

“เลือนนกอัญชัน ซ้ายังได้ที่ริมแม่น้ำดินเขา “ห้อยงู้คุยให้เพื่อนทุกคนทั้งการยิงนกที่ตกลงมาคาตา แล้ววิ่งไปเอาเลือนนกอานงามหนังสือได้ คือ ความฝันสุขขอดที่นักเล่นหนังสือจะคงได้ไปให้ถึง...” (30)

ในบทที่ 3 “อุสมาน” จากบึงลัด ปลาปัก เป็นสัญลักษณ์ของนักสู้ผู้ยิ่งใหญ่ในฤดูฝน อุสมานเป็นปลาปักป่าที่เพชร ได้มาจากบึงลัด อัสศิริบอกกล่าวเรื่องราวผ่านบทบรรยายไว้ว่า

เพชรพา “อุสเรน” กลับบ้านพร้อมด้วยชัยชนะและพร้อมด้วยหัวใจที่ล่าพง
โตเต็ม...

สนามต่อสู้ที่ทุ่งนาในคางตาล จบสิ้นอย่างรวดเร็วและเหลือเชื่อสำหรับเพื่อน
เด็กๆ เส้นยางเค็มพันที่ไค้ม เส้นข้อมือ มิได้เป็นเรื่องขวนปัดล้มเท่ากับความเชื่อมั่น
ที่ฝากไว้กับปลาตัวนี้... “อุสเรน” เผลอคือคู่ต่อสู้ลงในท่ามกลางความเงียบและ
เสียงหอบหายใจที่ผ่านไปประเดี๋ยวเดียว คล้ายลม ไล่ผ่านผิวหนัง...(45)

ลูกช่วง เป็นสัญลักษณ์แห่งความตั้งใจพร้อมจะสละเวลาและร่างกายของผู้ใหญ่ที่
เป็นผู้ชายในครอบครัว พวกเขาถือว่ามันเป็นหน้าที่ที่ต้องทำให้ลูกหลาน ดังที่ผู้เล่าเรื่องได้
บรรยายไว้ในบทที่ 7 “ชาลูกช่วง” ว่า

“ผู้เป็นพ่อ อว ลุงหรือพี่ชายคนโตในบ้านทุ่งจะพกมีคางอ พร้า ขวาน ไปตัดกิ่ง
ไม้เหล่านี้ลงมา แล้วฉีกทำให้เป็นลูก ค่อยๆ เหลาค่อยๆ ถ้าใช้เวลาไม่น้อยเลย
กว่าจะเป็นลูกช่วงใบหนึ่งมีหัวแหลมเรียวยาวมาราวกับหัวจั่วหลังคาบ้าน มีผิวไม้
เกลี้ยงเกลา กะทัดรัด ก้นมน ที่จะต้องดอกระปูลง ไปตรงกึ่งกลางให้แน่นและ
เที่ยงเมื่อเวลายันหมุน งานสุดท้ายใช้เลื่อยตัดหัวตะปูดอกออกไปแล้วใช้ตะไบฝนให้
เป็นเคียวคม เป็นอาวุธสำหรับขว้างลงไป พวกที่เกิดมาก่อนของบ้านไร่ว่า นี่คือ
ของเล่นในระหว่างโรงเรียนปิดหน้าร้อน ที่เป็นภาระหน้าที่ไม่อาจจะเลี่ยงได้
สำหรับเด็ก ๆ ผู้เป็นลูกเป็นหลานเขา

งานของเด็กกับลูกช่วง คือ การหาเชือกขวันป่านกระสอบเส้นเล็กๆ ที่ตรง
ปลายมีเศษผ้าผูกคล้ายโบเอาไว้สำหรับใช้พันไปรอบๆ ลูกช่วง ก่อนจะปลงไป
ให้หมุน เที่ยง สวองาม และทำให้ภาคภูมิใจ

พ่อของเพชรรู้ว่านี่คือ หน้าที่ของพ่อแม่ท้องทุ่ง ที่ลูกมาขอแล้วต้องทำให้ได้
ต่างมาจากที่จะให้สตาจไปซื้อจากคนอื่นมาให้ ลูกช่วงที่พ่อทำลูกจะรักมัน
มากกว่า”(113-114)

ในบทที่ 4 “งานวัด” ผู้คนไปดูมหรสพและซื้อสินค้าในงานวัดซึ่งจัดประจำ
ในฤดูหนาว อันหมายความว่าหมาลงงานในไร่ร่นารอเก็บเกี่ยว วิถีชีวิตเช่นนี้มีบรรทัดฐาน

ที่ความพอเพียง งานเทศกาลที่ให้ความรู้ลึกก่อนคลายข้อมเกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับฤดูกาล ดังเห็นได้ว่าเทศกาลสงกรานต์เป็นการขึ้นปีใหม่ ส่วนหน้าเก็บเกี่ยวก็มีงานเลี้ยงลงแขกเกี่ยวข้าว งานวัด จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความสุข ดังที่ผู้เล่าเรื่อง ได้ถ่ายทอดผ่านบทบรรยายไว้ว่า

“...แต่ที่เด็ดๆ ฝันถึง คือ งานประจำปีของวัด สำหรับฤดูหนาวและเทศกาลส่งท้ายปี ที่บ้านป่าจะศึกศึกไปด้วยผู้คนแปลกหน้าและการละเล่นต่างๆ บ้านไร่อันมีคัมภีร์และถูกห่อด้วยไอเย็นจะอบอุ่นขึ้นและสร้างด้วยแสงไฟฟ้า และคืนตาด้วยมหรสพนาหานาชนิด” (59)

...“งานวัดยังคงครึกครื้นทุกคืนค่ำ ด้วยเสียงแสงสีไฟและใบหน้าอันเป็นสุขของผู้คนที่หลงไหลจากหมู่บ้านใกล้เคียง ฝ่าลมหนาวนาข้าวมายังวัดบ้านไร่ ด้วยอาการรื่นเริง”...(69)

ในบทที่ 5 “ใบเอ๋ย...ใบข้าว” ผู้เล่าเรื่อง สื่อสารว่า ข้าว เป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญงอกงามของท้องทุ่งนา เพราะข้าวคือผลผลิตจากการร่วมแรงร่วมใจกันปักกล้าหว่านไถตลอดช่วงเวลาหนึ่งปี ดังที่ผู้เล่าเรื่องบรรยายไว้ว่า

“คงดอกเลาเหนือพงหญ้าในบ้านไร่ ไถวก้านอ่อนโยนรับแสงแดดหน้าหนาว รวกับเงินวาววับ ขณะที่แสงทองจับอยู่เหนือนาข้าวทุ่งกว้างราวกับทะเลทองคำ ข้าวอุ่มท้องมานานแล้วได้เวลาเก็บเกี่ยว, ณ บัดนี้ต่อไปท้องทุ่งก็จะครึกครื้นคืนตาอยู่ทั้งกลางวันกลางคืน...(77)

แต่เดือนอ้ายมาแล้ว ที่ “แม่โพสพ” เปล่งสีทองและสาคนแสงกระจายรับดวงตะวัน

“เพชรเอ๋ย...แกดูดวงตะวันสิ มันยังเดินอ้อมนาข้าวแม่โพสพตั้งท้อง พระอาทิตย์ยังให้ความเคารพ เราเป็นคนก็ควรจะรู้จักบุญคุณ ท่านเลี้ยงเราให้เคิบโตมีชีวิตอยู่ได้ กินข้าวอย่างทิ้งขว้าง อย่าเอาคืนไปเหยียบ บาปนะลูก” แม่พูด

กับเพชรระหว่างที่นั่งอยู่นอกชานบ้าน ปรากฏคาตุหุงตีทองที่ค้องแสงตะวันเย็น
...(78)

จากบทบรรยายดังกล่าว ผู้อ่านอาจสังเกตได้ว่าผู้เล่าเรื่องใช้คำแสดงสีของแสงจาก ดวงอาทิตย์ว่า “ราวกับเงินวาววับ” กับแสงทองของความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง เพราะ ทั้ง “ดวงอาทิตย์” และ “ข้าว” ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่สรรพชีวิต ถือเป็นคุณค่าแห่งสากลโลก

หากจะพิจารณาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านในวรรณกรรมเรื่อง มหกรรมในท้องทุ่ง ผู้อ่านจะสังเกตเห็นว่าทุกครั้งที่มีการรื่นเริงชาวบ้านจะร้องรำทำเพลงและ เต้นรำกัน จึงอาจตีความได้ว่า การร้องเพลงและเต้นรำเป็นสัญลักษณ์แห่งความสนุกสนาน รื่นเริง ดังที่ผู้เล่าเรื่องถ่ายทอดผ่านบทบรรยายไว้ในเรื่อง “งานวัด” ที่กล่าวถึงเวทีราวงไว้ว่า

“เพชรแหงนหน้าดูราวงนอกวัด เขารู้สึกสนุกที่เห็นผู้ใหญ่ถ่ายกันและไหว ภายย้ายเอากระโถกเดินไปมา พลาจรู้สึกแปลกตาที่ราวงในงานวัดต่างจากวงรำ บ้านไร่ในคืนวันสงกรานต์ที่เคยเห็น ที่สาวกรายล้อมแขนอย่างเนิบนุ่มเชื่องช้าปิด มือนุ่มชุ่มซาม ที่ข้อมัดวาควงแขน โอบล้อมเข้ามาหา และหว่างคบไฟแสงได้แฉ่ว แต่เสียงโชนลอยลม

นี่ราวงานวัดก็สนุกไปอีกอย่าง กระทับเท้าเร้าร้อน คล้องจองกับเสียงเพลงที่ แห่คังอยู่เป็นจังหวะ และเข้ากันกับสีแดงๆ ที่เล็บ ที่แก้ม ที่ปากของสาวนางรำ ทุกๆ คน” (70)

นอกจากนี้ผู้เล่าเรื่องยังได้บรรยายภาพความรื่นเริงของคืนวันสงกรานต์ในบทที่ 8 “แม่ศรี” สงกรานต์ ว่า

ท้องทุ่งบ้านป่าเต็มไปด้วยอารมณ์รื่นเริง
ได้แสงไฟจากใต้ ชายหนุ่มนักเพลงลอยหน้ารำอยู่กลางวง เขาเอื้อมลูกคอออกว่า
เพลงฉ่อย

ส่วนแม่เพลงสาวออกมา เธอหัดคอกไม้ไว้ที่หู ทำลายน้มาแล้วส่งเสียงร้อง
ตอบไป เธอตอบได้ด้วยถ้อยคำกำกวมก้าวร้าว หมายถึงมัน แต่ว่าชวนให้เข้าใจ
เรียกเสียงฮาคท้อท่งไปไกล เพลงฉ่อยใช้ลูกคู่ร้อง-เอ้ชา ชา ซา ฉ่า ซ้า! และคบบ
มือให้จังหวะ เด็กๆ ได้แต่ดู พวกเขามีส่วนร่วมน้อย

ต่างจากเพลงร่ำวง ซึ่งนอกจากจะตึกกักก้องไปด้วยทั้งเสียงโทนและเสียงคน
ช่วยกันร้องแล้ว ทั้งหนุ่มสาวและเด็กเล็กต่างก็ช่วยกันรำ วาดท่อนแขนคดโค้งชัก
ย้ายส่ายกายไปตามจังหวะอันครึกครื้น

.....
เด็กเกือบทุกคนร้องได้ วร่าจึงวูบไหวเดินไปด้วยเงาร่างต่างๆ กัน ทั้งเด็กเล็ก
และผู้ใหญ่ ทั้งที่แข็งแรงและบอบบาง” (118-119)

จะเห็นได้ว่าแม้รูปแบบของการร้องเพลงหรือเดินร่าจะต่างกันไป แต่ก็ได้แสดง
ภาพความสนุกสนาน รื่นเริงของทุกเพศทุกวัยในทุกๆ เทศกาลแห่งความสุข เพราะเสียงเพลง
และการเดินร่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงภาพแห่งความสุขมนุษย์แสวงหาความสุขเพื่อเป็น
กำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

สัญลักษณ์ในเรื่อง มหกรรมในท้องทุ่ง ของอัศศิริ เป็นองค์ประกอบที่ประสานกับ
เนื้อเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก และตัวละครอย่างแนบเนียน สู่ถึงวิถีชีวิตของสังคมชนบท
ให้แนวคิดเรื่องความพอเพียง ความสุข ความสนุกสนานที่สัมพันธ์และกลมกลืนกับธรรมชาติ
อย่างแท้จริง